

NAŠE PLANINE

GLASILO PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

GODINA III.

1951

BROJ 3

Dr. Duro Orlić:

U vrletnoj Subri

Poslije desetak dana »pasjeg vremena«, kad je toliko grmjelo, sijevalo, a kiša pljuštila uz buku debelih nasrtljivih valova, došlo je »Martinovo ljeto« sa mnogo sunca, vedrine i tišine u zraku i na moru. Dolazila je zatim nedjelja, za koju smo se nadali, da će biti treći dan toga »ljeta«. Odlučismo, dakle, iskoristiti to primirje u prirodi, i poći u planinu, da rastjeramo mrzovolju. Izabrasmo Subru, koju mnogi naši planinari ne poznaju, iako smo je još prije dvadeset godina proglašili najinteresantnijom našom planinom, atrakcijom i za internacionalne planinare.

Rano ujutro, još prije nego što je grad osvijetljen, sakupili su se u polumraku planinari s torbacima i štapovima oko kamiona »iza grada«. Nekoliko je drugova već sinoć otputovalo, pa nas čekaju u domu, koji je otvoren dne 22. XI. 1950. godine, pošto su ga obnovili vrijedni dubrovački planinari dobrovoljnim radom. Prilikom svečanog otvorenja izrazili su oni svoje veselje, što im se dala prilika da u duhu socijalizma svojim trudom nekadašnju austrijsku i jugoslavensku žandarsku kasarnu pretvore u doličan planinarski dom.

Oko kamiona, među planinarima koji glasno govore i gestikuliraju, vrte se i dva derančića od 4 i 5 godina, kao da žele svakom pokazati, kako im lijepo pristaju male naprtnjače. Jedan stariji planinar primijeti, da će mališani možda smetati, ali se odmah javi mlada doktorica s debelim naočarima, majka starijeg dečka: »Ako zatreba, ja ћu mog Božu nositi pri penjanju. Nošila sam ja i veći teret po Škrlatici, Triglavu, Durmitoru i Čvrsnici...!«

Naskoro je oštri jutarnji zrak rashladivao planinare na otvorenom kamionu, dok su djeca u kabini spavala na krilu mlađe liječnice. Sivi plašt ranog jutra još je pokrivaо more i nebo bez oblaka sa poluugaslim zvjezdama, kao i silhuetе okolnih brda. Iznad strmolagljivih litica pod Orsulom oko morskih zatonića dodošmo ubrzo na Dubac do raskrsnice, gdje ostavismo na visini trebinjski put i spustimo se u polje dubrovačke Župe. Istok se počeo žariti, a brda zaplaviše i more zabljesta. Oko cestе se jasno ukazaše njive, pa se počeše razlikovati i srebrnolisti maslinjaci i crveno-žuti dubovici.

Ali se oko najradije zadržava na tamnozelenim čempresima, koji izgledaju kao neka zelena koplja zabodena u zemlju. Pri pogledu na talijanske utvrde uz put i po bregovima, jedni misle na tešku prošlost okupacije, dok drugi zagledaju novi, upravo otvoreni zadržni dom i električnu centralu, gdje su tu skoro bili zaposleni.

Kad se izvukosmo iznad Duboke Ljute ispod brijege, koji tu dopire do mora, te prijeđosmo Obod i Zvekovicu nad Cavtatom, planine se ukloniše prema sjeveru okružujući ravne Konavle sa Snježnicom po sredini, koje, zaštićeno i sa morske strane manjim bregovima, izgleda kao veliko korito. S obje strane nižu se lijepa sela konavoska. Opet prolazimo pored svjetlozelenih borovika, kamenjara i čitavih gajeva čempresa. Istočni dio Konavoskog polja je pod vodom, a dijelom ga pokriva debela magla kao neka golema pamučna ponjava.

U Grudi, glavnom mjestu u Konavoskom polju, na pola puta do našeg cilja, upadosmo u maglu. Zatim okrenusmo preko polja na sjever, a kad se počesmo penjati magla se povuče na zapad, tjerana od jugoistočnog vjetra, dok nas dodirnuše sjajni trepetljivi traci sunca. Baš pored ogromne zgrade seljačke zadruge u selu Dunave izbi veselje i zaori pjesma između šumica duba i maslina. Oči nam padaju na Snježnicu, tamo gdje se koči historijski Sokograd i historijske Rupe, gnijezdo konavoskih partizana.

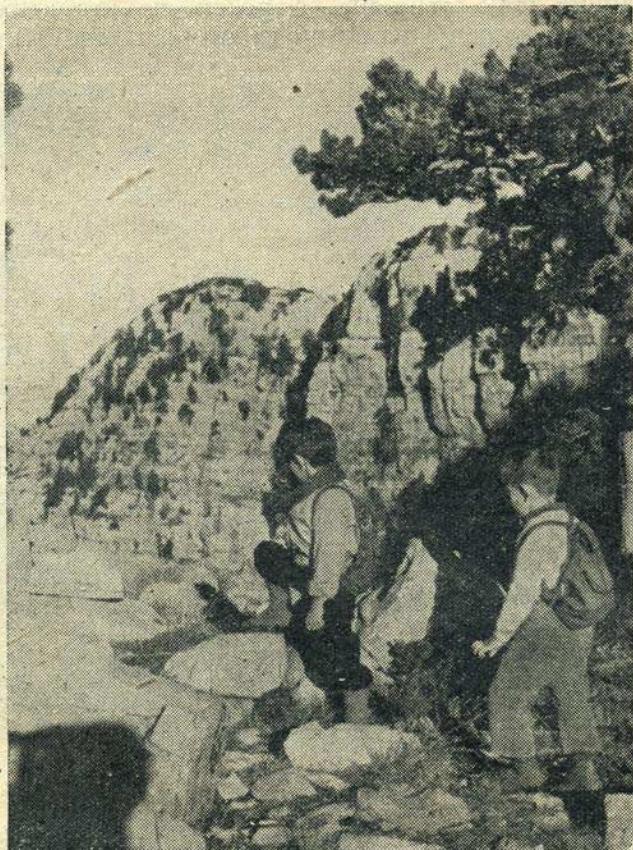
Popesmo se iznad lijepog sela, koje se smjestilo ispod krša kao ptica u gnijezdu (s ružnim imenom Mrcine), i uđosmo iza bogumilskog groblja u pustu i dugu dolinu Papratno, između brda koja izgledaju kao ogromne gomile kamenja. Izgubi se iz vida i more i Konavle, a jedan reče: »Sad smo baš na prvom katu!« Cesta se penje desno, ostavljajući brzo konavoske bašće iznad hercegovačkih sela Kozin-dola i Jablan-dola sve do iznad Zubačkog polja, a onda se spušta u polje prema Trebinju, dok mi okrećemo na istok.

Sad nas put vodi uz Kurilo. Čini nam se, da se penjemo na nekakav krov gledajući pod sobom dolinu kojom smo došli, pa dje-love Konavlja i more u daljini. Ali jezivi utisak za čas prolazi, kad iza zaokreta ugledasmo vrh Orjena sa bijelim snježnim plastirom na sjevernoj strani. Cesta vijuga između vrtača, rijetko posijanih kuća i crveno-žutih gajića dubovine.

Napokon se izvlačimo iz klanaca i upadamo u Vrbanjsko polje, njedra naših planina koje su ga okružile. U domu nas čekaju drugovi, koji su tu prenoćili i hvale se dobrom spavanjem. Poslije odmora i okrjepe oni su otišli na sjever prema Orjenu, a mi iz kamiona prema Subri na istok. Penjemo se ruištem iznad Crnog dola i prolazimo ispod Mokrog dola, približavajući se sve više Subri preko ledina punih oblog kamenja i kroz šumice mladih bukvića. Prolazimo kraj ledine gdje pasu konji, zatim kroz malu šumicu ulazimo u strmu dolinicu Žukovicu ispod same Subre, gdje se na kraju doline nalaze dvije pastirske kolibe. Tu se malo odmorimo uživajući u ljepotama planine.

Ispod samog vrha Subre silne su vertikalne stijene ispod kojih se strma sipina ruši prema bukovoj šumici u neke ambise. Čini ti se,

da se ovdje srušila neka divovska građevina, a samo dijelovi zidova prema nama ostali uščuvani. Prema sjeveru je u zidu dubok usjek, onaj koji se iz daljine vidi, i po kome se ova planina raspoznaće. To je Zmajevo ždrijelo. Dva kupasta brda, Veliki i Mali Kabao, obrasla bukovom šumom kroz koju se provide pravilne litice, kao da su podupirali tu zgradu iz ovog dola gdje sjedimo. Fantazija

Mali planinari Neven i Božo u Subri

počinje da radi. Počinjemo razumijevati zašto ovdje pastirski narod govori: »Bijes te odnio u Subru!«. Ta ovo je dom bijesova; oni su ga zidali, a zmaj je ovdje stanovaо! Ali vrijeme je jače i od njih, pa im je srušilo kuću i uništio zmaja. Ostalo je samo ime da se spominje!

Okrećemo preko dola prema šumici uz Veliki Kabao. Šušanj je pokrio kozju stazicu, ali se pogrijesiti ne može; litice su i lijevo i desno. Put nam postaje sve strmiji i naporniji; najednom pada u duboku dolinu sličnu velikom lijevku, punom teškog kamenja, koje se otkinulo od okolnih litica.

Mukom se izvlačimo na visinu preko velikih litica, često puzajući i dodajući djecu jedan drugome. Svaki čas se zastaje, da se »izduvamo«, dok napokon ne nadosmo na neku vrst stazice između velike litice na lijevo i manjih kamenih blokova na desno. Neki krenuše tom stazicom, ali im se ispod nogu poče kotrljati kamenje, tako da oni ispod njih povikaše u strahu i jedva se skloniše. Opet se moralo verati preko kamenja. Jedna se drugarica tuži na bol u ruci, koju je još u dolovima malo ozlijedila. Napokon, na kraju trećeg sata, nadosmo se iznad kamenja na strmoj plohi, pokrivenoj sitnim kame-

U Subri

njem sve do samih vertikalnih zidova ispod vrha. Raštrkasmo se, jer se i ovdje valja kamenje ispod nogu.

Smještamo se u sedlu koje čini vrh Kabla sa Subrom. Pred nama je bila golema kula, odvojena mostićem od glavnog bedema, sazidanog djelomično od glatkih stupova, visokih nekoliko desetaka metara. Ispod kule upada ruševina ogromnog amfiteatra kroz čiji se razrušeni prozor vidi duboko dolje pod Bjelotinom selo Kruševica. Nad zidom stoje pojedinačni borovi, kao da su i oni došli da pogledaju ove stijene. Neki od nas, iako umorni, ne mogu da se smire, nego izlaze na terasu koja ispod zida vodi na sjever sve do Zmajeva ždrijela. Okrepljujući se, planinari zvjeraju po stijenama i neki počeše da uspoređuju Subru s porušenom prirodnom katedralom, a kamenu kulu s Minčetom u Dubrovniku. Dva su mališana zaužeta jelom i ne učestvuju u razgovoru, samo mali Neven zapita: »Tata, zašto smo došli ovamo?«

Jedan od planinarskih veterana želi da pođe i na vrh, kad smo već dovre došli. Pri povratku priča, da je cijeli horizont od Skadra do Makarske okićen snježnim planinama, da se lijepo razlikuju Prokletije, Komovi, Bjelolasica, Sinjajevina, Durmitor, Maglić i Jahorina, a ostale planine da su zaklonjene od Orjena, koji je za 200 m viši od Subre. Najjasnije se vidi Lovćen i Rumija.

Subra nam je i pri povratku pokazala, da je moramo više respektirati i više joj posvetiti vremena. Planinari su se tek u sumrak spustili u Žukovicu. Uz svjetlo mладог mjeseca i džepnu lampu

Na vrhu Orjena

druga Marka pošlo se dalje; neki su pošli naprijed i, ne poznavajući teren, krenuli pogrešnim putem po mraku. Napokon se okupiše svi i okrenuše prema domu. U blizini doma začu se pucanje pušaka i uskoro susretoše zabrinute drugove, koji su se vratili s Orjena i krenuli da ih traže.

U domu se krijejimo; svi smo silno žedni, a neki i gladni. Objavjuju se pogriješke pri izletu i govorci o teškoćama uspona. Veteran kaže, da se još jednom mora na Subru da vidimo Zmajevo ždrijelo, i tješi ostale da se teži izlet duže pamti. Vratismo se preko Trebinja, gdje smo se malo zadržali i prispejmo tek oko ponoći u Dubrovnik.

Š p i k

Često sam odlazila u Alpe. Koliko sam puta u subotu navečer doputovala u Kranjsku Goru i po noći pošla do Erjavčeve kuće, baze za okolne vrhove. To su nezaboravne noći u svako godišnje doba! Ljeti se naziru tamni vrhovi Prisojnika i Razora, pa Kriška Stijena, Škrlatica i Špik prema tamnom ljetnom nebnu, punom zvijezda. Zimi se ljeskaju snježnici, a svježi oštar zimski zrak štipa za uši i lice, te čovjek něhotice ubrza korak. A kakva je tek slika u proljeće i jesen! Obično se natjeravaju magle oko okolnih vrhova, a mjesec kao da se nekamo žuri između oblaka. Dok se u dolini već ili još osjeća miris ljeta, vrhovi se bijele i obećavaju zimski uspon.

Svi ti vrhovi sjećaju me na lijepu uspone po lijepom i ružnom vremenu, ljeti i zimi. Jedino, kad mi se pogled zaustavi na Špiku, on je za mene tek slika, jer nije još proživljen. Špik mi se uvijek činio nedostizivim. Promatrajući prostrane sipine, zamišljala sam kako mora biti naporan i neugodan put po ljetnoj žegi! A zimi? Divno, ali možda još napornije i opasnije. Tako su moje misli često kružile oko vrha Špika. I konačno prošle godine, za prvog maja, ispunile su se moje sanje.

U proljeće prošle godine zapao je svježi snijeg i po danu se često čula grmljavina lavina s okolnih vrhova Vršića. Bilo je mnogo izletnika i planinara koji su uživali u zimskim usponima u proljeće i skijaša koji su iskoristili zadnje čari zimskog sporta — skijanja po toploj proljetnoj suncu.

Nas sedmero planinara iz Zagreba, dogovorili smo se da ćemo krenuti u jedan sat u noći iz Mihovog doma, tako da budemo oko deset sati prije podne izvan dohvata lavina. Rano smo legli; nakon prvog nemirnog sna svi smo bili spremni za odlazak, tako da smo već točno u ponoć krenuli iz doma. Kako je dom bio prepun planinara, u naše još tople krevete odmah se uselila grupa planinara koja je spavalna na stolovima u blagovaonici.

Bila je svijetla noć, puna mjesecine, čije su se zrake odbijale od oblaka koji su jurili sa sjeverozapadom. Spustili smo se kraticom, odmah ispod doma kroz šumu na livade do potoka Pišence. Prolazili smo preko bijelih snježnih hrpa između kojih su ogromni kukurijeci sve više sebi svojatali pravo opstanka. Bila je topla proljetna noć koja se osjeća zasebnim svojim mirisom, lakoćom zraka i laganim uzbudjenjem. Za čas smo stigli na put koji vodi u dolinu Krnice, i skrenuli u brdo s livade sa usamljenim drvetom, do koje se spušta sipina, sada pod snijegom. Već smo se uhodali. Uspinjali smo se šutke, jednolikim korakom koji ustaljuje miran rad sreća. Skrenuli smo u crnogoričnu šumu. Vodio nas je sigurno Mali Mac, koji je taj uspon izvršio prije par dana kao učesnik zimskog tečaja Visokogorske sekcije PDZ-a. Nije se lako snaći po noći, pogotovo zimi kada priroda sasvim izmjeni svoj izgled. Čini se da nismo pošli točno markiranim putem, što po tom snijegu ne bi imalo ni smisla,

već poprijeko prema gore. Snijeg je bio sve dublji i tako mekan, da smo često propadali do koljena i izvlačili se iz zagrljaja skliskih grana klekovine, čekajući na drugove koji su teži i dublje propadali. Uspinajući se polako, naši su pogledi često kružili nebom, jer se sakupljalo sve više oblaka i mjesečeve zrake su sve teže dopirale do nas. Krasno je bilo promatrati igru oblaka i mjeseca, ali vrijeme

Špik sa Mihovog doma

Foto: J. Majer

je izgledalo nestalno. Nitko nije htio spomenuti da bi možda bilo bolje da se vratimo, ali te su misli lebdjele u zraku. Izašli smo iz šume i klekovine, nešto na lijevo od »tri znamenite jele«. Tu smo se malo zaustavili da odahnemo i okrijepili se džemom koji je kružio od ruku do ruku, griskajući uz to kekse. Bilo je hladno. Osjećao se svježi jutarnji vjetar koji je pirio s obližnjih vrhova.

Pošli smo dalje. Svi su bili ozbiljni, pa čak i Genči koji je inače uvijek zbijao šale i pričao. Počeo je uspon po donjem snježniku. Svježe napadali snijeg pokrio je tragove uspona naših drugova, tako da smo nanovo morali raditi stope. Kako sam bilā jedina žena

u našoj grupi, drugovi su me oslobodili tog napora i uvijek me preskočili čim su se svi obredali do mene. Nije bio baš ugodan osjećaj što su me smatrali manje vrijednom i otpornom, ali obzirom na teške uslove uspona, gdje su se oni neprestano izmjenjivali, pokorila sam se njihovoj odredbi. U snijeg više nismo upadali, jer što smo se više penjali zrak je bio sve oštiri i snijeg zamrznut. Vesela zbog uspona umor uopće nisam osjetila i imala sam osjećaj lakoće da bi danima mogla ovako hodati. Slijedeći odmor imali smo kod velikog kamena koji dijeli donji od gornjeg snježnika, koji se lijepo vidi iz doline. Neprimjetno se došuljao dan. Oči koje su neprestano gledale u snježnu bjelinu nisu ni opazile kad se razdanilo. Vidjela se cesta na Vršić, ali okolni vrhovi ostali su zastrti. Još se nije znalo kako će okrenuti vrijeme. S desne strane nadvila se ogromna snježna streha na Lipnici. No, da se ona u tom času sruši... Još je rano, sunce još nije izašlo.

Daljnji uspon bio je naporniji, jer je gornji snježnik izložen vjetru koji brije preko sedla između Lipnice i Špika. Sve je bilo zaleđeno, tako da je prvi morao uložiti mnogo snage i truda da izbije nogostup. Drugovi su se mijenjali svakih pet-minuta, a i to se svakom pojedinom činilo kao vječnost. Par metara od sedla pokazala nam se krasna slika. Magle koje su se dizale iz neke nevidljive kotlovnice za stotinku sekunde su se razišle da nam se pokažu zrake sunca. Sunce mora da je već dosta dugo izašlo, samo nam je bilo zastrto strminom kojom smo se penjali. Uspon sa sedla do vrha je vrlo strm, izložen i zaleđen. Ali vrh je blizu i mi smo puni snage i poleta. Strmina je bila tako velika, da su naša tijela bila paralelna s kosinom. Evo nas na cilju, na nekoj okrugloj snježnoj kapi okruženoj maglom. Jaki vjetar tjerao je magle, i kao fata morgana iz nevjerojatne blizine izronila je Škrlatica, da je za čas opet nestane. Prema Austriji se na časove pojave neki bijeli vrhovi, obasjani suncem, vjerljivo Grossglockner i Visoke Ture. Nažalost dolina prema Kranjskoj Gori ostala je posve zastrta. Prema jugozapadu pokazao se Razor, Prisojnik, te dalje Mojstrovka. Bili smo zadovoljni iako nam Špik nije od prvog puta pokazao sve ljepote izgleda i pogleda na okolne vrhove. Iskoristili smo momenat sunca da se slikamo, a gorljivi fotoamateri su kao u zasjedi čekali, da se pojavi koji vrh, te da pritisnu na okidač prije nego im možda i dođe do svijesti da se magla razvukla.

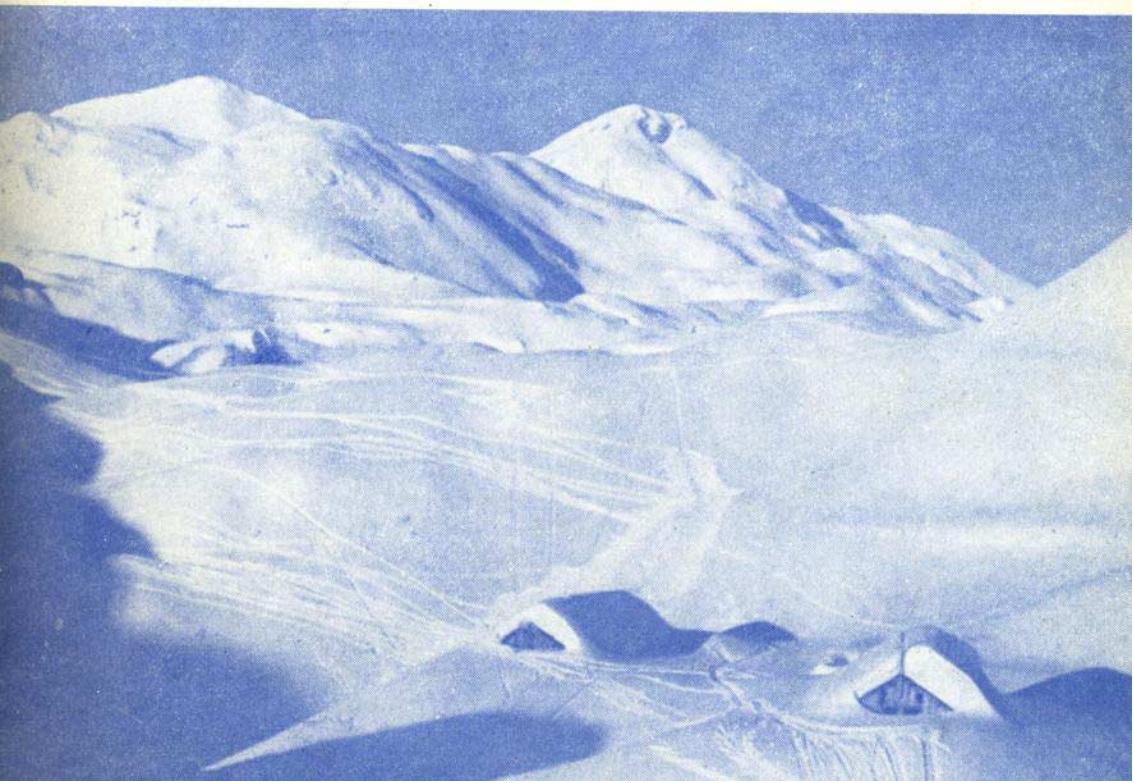
Vraćamo se. Zapravo smo se tako kratko vrijeme zadržali na vrhu! Kad zamišljam neki uspon, mislim više na konačni cilj uspona, na sam vrh. Dok se uspinjem, iako putem upijam sve doživljaje, uvijek sam u očekivanju onoga što će mi pružiti vrh. A sve je već prošlo i već opet živim u prošlosti doživljenoga. Stvaran svijet ne stoji, uvijek jednako brzo sat otkucava minute i sekunde, a naše se sanje dulje zadržavaju na najljepšim časovima.

Evo, tako sam, pišući ovaj članak, dulje u mislima ostala na vrhu, iako sam već na silasku strminom i moje noge traže uklesani nogostup, dok se s cepinom osiguravam da se ne poskliznem. Prvi dio silaska bio je neugodan, jer sam bila okrenuta licem prema strmini i nisam ništa vidjela ispod sebe, te mi se činilo kao da sam

Špik sa Vršiča
Pod Bogatinom

Foto: Vl. Horvat

Prenj — Pogled na Otiš i Želenu glavu

Dolina Rame

Foto: M. Radonić

slijepa. Evo nas opet na sedlu. Silazak po gornjem snježniku je ugodan, jer je snijeg čvrst, pa ne upadamo. Kompaktnost naše grupe se razbila i svaki se spušta veselo na svoj način. A tek na donjem snježniku! Grijalo je već toplo sunce, snijeg je mekan, te pomalo upadamo. Zadovoljni smo, da smo tako rano krenuli na sam uspon, jer je bilo lakše hodati po zamrzнутом snijegu. Većina nas smo lijepo sjeli i, kormaneći cepinom, klizimo sve brže i brže prema dolini. Ali opomene nas poklik Slikića čije su hlače progledale, pa opet hodamo, iako teško. Evo nas opet kod tri jele. Svi smo raspoloženi, veseli i neozbiljni, sušti kontrast onih ozbiljnih planinara od prije sedam sati na tom istom mjestu. Zajednički smo još pojeli naše ostatke hrane.

Oprštamo se od Špika i zime, da se spuštimo u toplo cvjetno proljeće. Sunce je sve više pržilo i ovaj zadnji komad silaska bio mi je neugodniji od cijelog uspona. Mislili smo još krenuti do doma u Krnici, ali smo ipak krenuli ravno na Mihov dom. Usput sam ubrala još kukurijeka i stigli smo točno u podne ukrašeni proljetnim cvijećem sa snježnog vrha Špika.

Popodne, dok smo u sjeni ljenčarili pred domom, pogled mi je često odlutao na onaj vrh koji je, obasjan popodnevnim suncem, gledao u doline u koje se proljetnim nemirom ruše lavine.

I. Mohaček i M. Radonić:

Kroz Bosnu duž Vrbasa i Neretve

I. Od Banje Luke do Prozora

Kada smo popodne krenuli iz Banje Luke, naše dvokolice ljuljale su se nesigurno i stenjale. Ova mala nestabilnost bila je dijelom posljedica još ukočenih nogu iza dugotrajne vožnje vlakom, a sigurno većim dijelom radi teških i velikih naprtnjača s odjećom i hranom koje smo privezali za sjedala. Radi opreznosti i eventualnog iznenadenja uzeli smo daleko previše opreme i hrane za onih osam dana skitanja duž Vrbasa i Neretve. No kako nas dobar tek nikada ne ostavlja, nadali smo se ubrzo olakšati naše terete barem za polovicu.

Lagani uspon uz Vrbas nije se gotovo ni primjećivao radi prično dobre ceste. Ubrzo se dolina suzila; zašli smo među klisure, kroz koje se probijala samo zelena rijeka i vijugava cesta. To nas je vabilo da zastajkujemo, pogledavamo uz pojedine stijene i da one markantnije uhvatimo foto-kamerom.

Bila je sredina ljeta, a vodostaj nizak zbog suše. Boja vode bila je neka smjesa zeleno-plavih nijansa, već prema okolini i dubini, a od vremena na vrijeme javljala se na površini bijela pjena i mjeđurići ispod niskih slapova ili kaskada. Sve smo to dobro zamjećivali u laganoj vožnji; ubrzo smo naučili da šum rijeke kojemu se približujemo, znači novu ljepotu vidika radi slapova i boja. No mi smo to plaćali jačim radom naših nogu, jer cesta je tada uvijek

postajala strmijom. Prošli smo tako kroz nekoliko sela sa mnogo mlinova na rijeci, pokraj nekoliko radilišta hidrocentrala, gdje napreduju radovi za svladavanje rijeke, pokraj omanjih polja i voćnjaka, i kada se spuštao prvi sumrak stigli smo u Jajce.

Za onoga tko poznaje Bosnu, mnoge su stvari svakodnevne i ne zamjećuje ih. Za nas dvojicu, koji smo nakamili ovim načinom putovanja kroz osam dana upoznati barem jedan dio Bosne i Hercegovine, bilo je mnogo utisaka, novih snažnih dojmova i slika.

Jajce se često vidi na slici; ali drugačije je promatrati ga iz bliza sa svih strana, rastepeno po obroncima uz Plivu i Vrbas, pogledati u kanjon Vrbasa, u sad već oskudni slap Plive; osjećati miris klora, poći uzvodno uz Plivu na jezero i kupati se u vodi koja je usred ljeta, usred najveće žage, u najmanju ruku svježa!

Tu smo prenoćili i sutradan, iza kraćeg zadržavanja, krenuli dalje uz Vrbas.

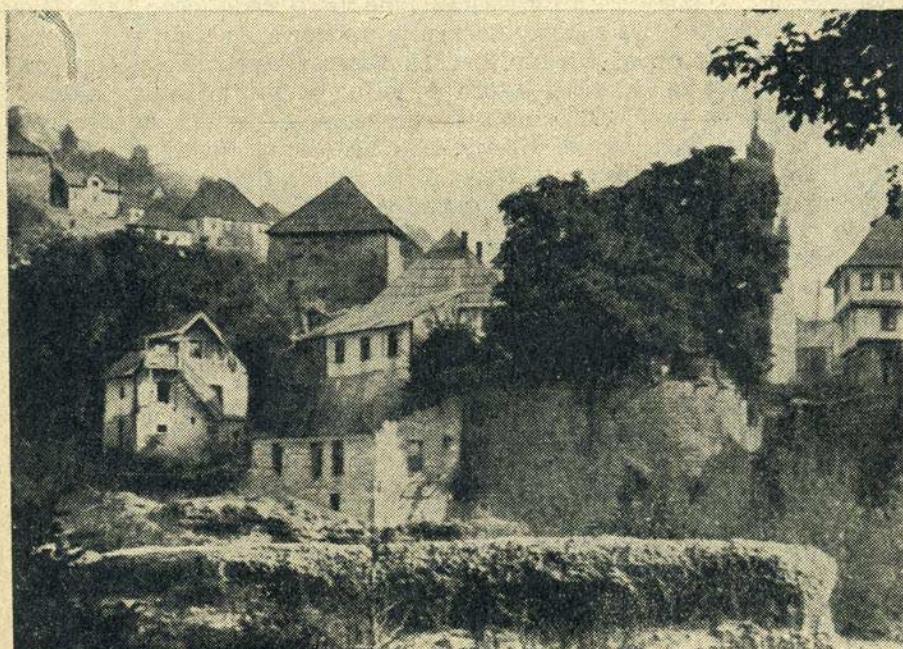
Slike od prethodnog dana su se ponavljale. Samo ovaj puta prolazili smo kroz nešto veća mjesta: Donji i Gornji Vakuf i Bugojno, sa mnogo džamija i dimlja, po kojim zarom i feredžom. Bili smo senzacija za djecu, a pomalo i za odrasle. Dan je bio ljepši od prethodnoga, jer se posve razvēdrilo. I premda smo bili više uzvodno, ipak su stijene manje uklijesťavale Vrbas, doline bile šire, a okolna su brda imala više vlage i zaobljene oblike. Prošli smo tako kraj Radalj-planine, Ravne Gore, Komar i Radovan-planine, sve na visini od 1200—1500 metara. Popodne istog dana iza kupanja i odmora, odijelili smo se od Vrbasa, te započeli uspon na Makljen. To je sedlo na putu prema Prozoru, na koje smo stigli iza dva sata guranja dvokolica užbrdo. Sunce se već spuštao i u onom miješanju dana i sumraka ugledali smo daleke vrhunce i stijene Čvrsnice i Prenja. Vidik divan i veličanstven, pa smo još čvršće zaželjeli da se popnemo na jedan od ovih vrhova.

Nakon kraćeg zadržavanja, kontrole ispravnosti kočnica i stabilnosti naprtnjača, stali smo se brzo spuštati niz serpentine prema Prozoru. Upravo smo stigli sa nestankom danjeg svjetla i dali se na traženje konaka. To nije bio baš najlakši posao, no ipak smo dobili dva kreveta u mjesnoj gostionici. Dok smo se prali na česmi pred prenoćištem, svijetlio nam je mjesec, a već su izašle i zvijezde; to je obećavalo i dalje lijepo vrijeme.

II. Uz Ramu i Neretvu do Boračkog jezera

Naprtnjače su nam sutradan, obzirom na volumen, već mnogo »pristalije« izgledale. Krenuli smo rano, a cesta se i dalje stalno spuštalaz Ramu do Neretve, tako da smo trebali samo kočiti. Kako je cesta pratila rijeku, prolazili smo stalno kroz tjesnace, pokraj slapova i klisura, često uživajući u zaista lijepim slikama. Rama je, usprkos svojoj relativnoj kratkoći i brzini, jaka rijeka, te po količini vode jedva zaostaje za Neretvom u koju se uskoro ulijeva. Tik pred

Jajce

Foto: M. Radonić

ušćem Rame u Neretvu ugledali smo veličanstvene visoke stijene Čvrsnice, ovaj puta sasvim iz bliza. Razlikovale su se plavo-sivom bojom od ostalih stijena i mamile su.

Prešli smo preko Neretve i krenuli uzvodno prema Konjicu. Žega nas je oko 10 sati prisilila, da potražimo prikladno mjesto za mali odmor, okrepu i kupanje. Simpatičan starac, bradati musliman, kraj čije smo se kuće zaustavili, gostoljubivo nas je nudio slatkim zrelim šljivama i pričao o svojoj djeci: od jedanaestero djece još mu je samo troje kod kuće. Ostali su se razišli diljem zemlje; dva sina su mu radnici u Zagrebu.

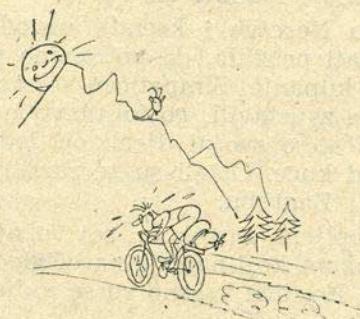
Osvježeni i okrijepljeni, za nepuni sat vožnje, gledajući čeznutljivo za motornim vlakom koji nam je na očigled izmicao, stigli smo u Konjic. Sa mosta u Konjicu krasno su se vidjeli u daljini vrhunci

prenjskog masiva: Otiš, Zelena glava, kota 2000 m i drugi. Bili su obavijeni laganom maglicom i to ih je činilo nekako tajanstvenima i još privlačivijima.

Dugo smo ih promatrali, a onda letimice razgledali grad, opet se malo odmorili i krenuli prema Boračkom jezeru i Prenju. Bio je vruć ljetni dan i gola leđa sjajila su nam se od znoja!

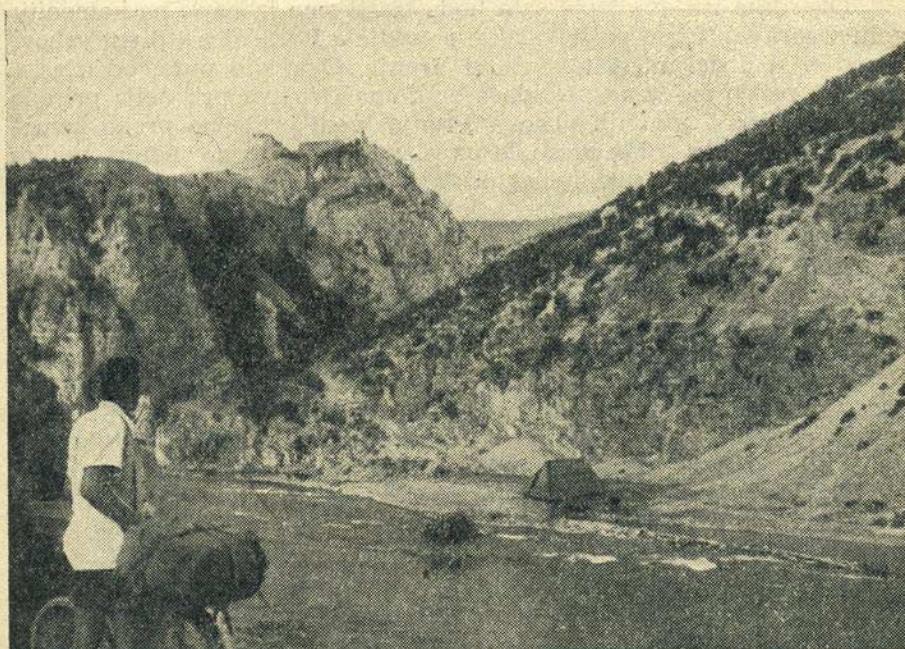
Par kilometara iza Konjica put je postao strm i vrlo slab. Od napornog guranja dvokolica s teretom uzbrdo spasila nas je jedna grupa goniča s mazgama. Oni su išli istim pravcem i rado su preuzeли naše naprtnjače — prazne dvokolice nisu nam više zadavale brige. Dvadesetpet kilometara propješaćili smo tako radi lošeg puta, sve gurajući dvokolice. Da nas je tko ranije upozorio na slabi put, mogli smo si prištediti napor i ostaviti višak stvari i dvokolice u Konjicu. No sam taj put za Boračko jezero dovoljno je zanimljiv, da nam je pješačenje brzo prošlo. Promatrali smo vrhove kojima smo se pribicali, a sa sedla vidio se Konjic kao na dlanu. Prošli smo pored brda Borašnice, pa kroz selo Borci i konačno ugledali duboko dolje u dolini zeleno Boračko jezero, okruženo brdima i šumom. Ni spuštanje radi jake strmine i lošeg puta nije bilo lagano. Sasvim smo se ugodno osjećali kada smo se iza umivanja u jezeru ispružili na poljskim krevetima šatora sindikalnog odmarališta. Na Boračkom jezeru ima naime nekoliko lijepih, dobro uređenih i opskrbljenih domova i logorišta sa šatorima, gdje borave za vrijeme praznika radni ljudi i omladina Bosne i Hercegovine, tako da znade biti i hiljadu gostiju istodobno u jeku sezone. Zato će onaj, tko ne želi samotno ljetovati, na Boračkom jezeru sigurno naći dovoljno društva i društvene razonode. Mi smo kao gosti Sindikalnog doma bili veoma srdačno primljeni i u svakom pogledu naišli na susretljivost, koja nam je boravak učinila ugodnim.

Neprekidno vedro i toplo vrijeme upravo nam je pogodovalo, te smo sutrašnji dan iskoristili za odmor, sunčanje i kupanje, koje je uz toplu vodu jezera bilo vrlo prijatno. Raspitivali smo se kaškav je put za Prenj i koji je smjer, jer nigdje uz jezero nisu postojale table sa pokazivačem smjera, niti je itko od onih, na koje smo se obratili, znao sasvim točno pravac puta. Rekli su nam da su ranije, pred mjesec dana, polazili na Prenj studenti DIF-a, ali njih više nije bilo na jezeru, a od ostalih posjetilaca jezera da vrlo rijetko bilo tko odilazi na Prenj, osobito otkada su pred godinu dana dvije studentice iz Slovenije nastrandale u mećavi.

III. Uspon na Prenj

Odlučili smo krenuti rano, sa nešto hrane i rezervnom odjećom za svaku eventualnu naglu promjenu vremena. Da isprobamo obuću (planinarske cipele, dok smo inače vozili u sandalama), prošetali smo popodne uz potok Šišticu do kanjona Neretve. Nekadašnji slap Šištice bio je presušio. Spustili smo se oprezno po suhim stijenama nekadašnjeg slapa, kojih 15—20 metara do same Neretve. Tamnozelena rijeka brzo se probijala između uskih i strmih stijena, praveći

Dolina Vrbasa

Foto: I. Mohaček

virove, sitnije valove i žurila naprijed. Čudno se doimala ona tišina u poluosvijetljenom kanjonu, dok su ga sunčane zrake tu i tamo bolje osvjetljavale probivši se kroz koju pukotinu. Markacije za Šišticu (4 km) bile su svježe i izvrsne, upravo »školski« postavljene, a prema potpisima vidi se da su ih postavili članovi markacione ekipe DIF-a.

Vrativši se pripremili smo sve za sutrašnji rani polazak; nadali smo se naići na markacije za koje smo čuli da postoje, a početak puta izabrali smo sami prema vlastitim kombinacijama, na osnovu promatranja terena i neke skice okolice Boračkog jezera, koju smo pomijeli još iz Zagreba.

Iza krepkog doručka, tiho smo u ranu zoru krenuli put sjeverozapadnog ugla jezera; nastojali smo da sustanarima iz ostalih pedesetak šatora ne poremetimo san.

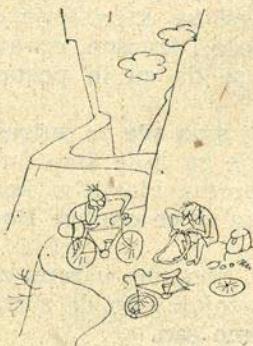
Dosta lako prolazili smo između grmlja niske šume unaprijed odabranim smjerom i pomalo se uspinjući uskoro došli na šumsku cestu. Šuma je postala veća i starija; bilo je debljih borova i smreka, kao i krupnih stabala bjelogorice. Tu smo se propitali kod šumskih radnika za smjer i ubrzo se odijelili od ceste, te uz stare markacije, na koje smo naišli na našu veliku radost, stali se dosta strmo uspinjati kroz jednu usjeklinu. Šuma je ovdje manje pokazivala znakovе sjeće, a sve više stabala ugibalo je prirodnom smrću. Ležala su posvuda manje ili više istrula, djelomice pokrivena lišćem i mahovinom.

Otprilikeiza dva i pol sata hoda izašli smo iz šume na kamenitu golu visoravan Crno polje, odakle se vidjela Borašnica i divni vrhovi Sivadije, a u daljini ostali vrhovi Prenja. Ovaj dio puta, od izlaska iz šume pa do ruševina nekadašnjeg doma Društva prijatelja prirode »Jezerce« ispod glavnih vrhova Prenja, vodi pretežno preko kamenitog i krševitog golog predjela uz blagi uspon. Samo jednim malim dijelom (kojih pola sata hoda) prolazi se kroz bukovu šumu i tu su stare markacije slabe, te smo zalutali. No izišavši iz šume brzo smo se orijentirali prema glavnim vrhovima i ponovno našli stari put. Kod ruševina doma »Jezerce« malo smo se okrijepili hranom i vodom iz čuturica; jako sunce već je užarilo kameno tlo, a po koji rijetki borić davao je slabu zaštitu protiv žege.

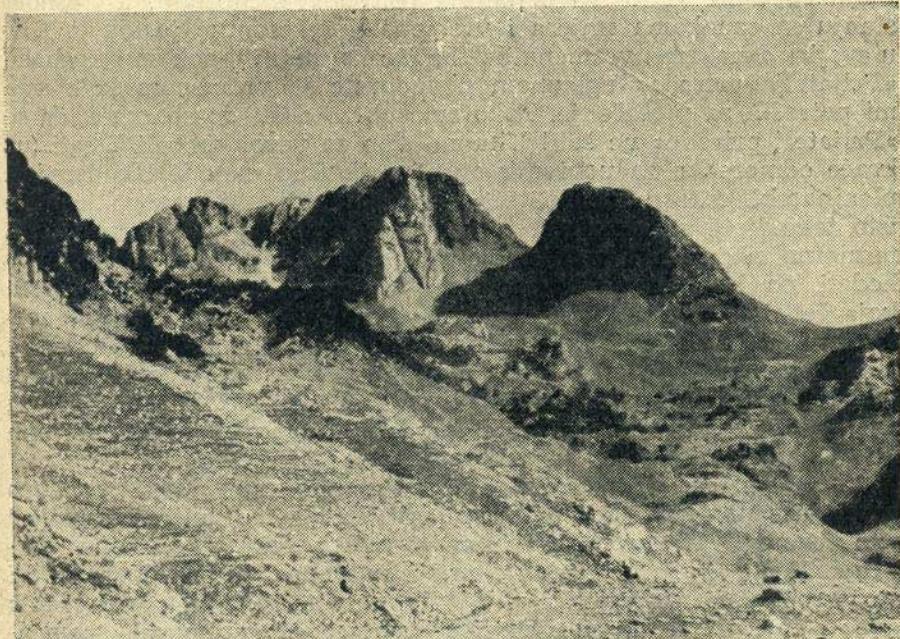
Preostali dio uspona do Otiša i Zelene glave (glavni vrhovi Prenja) vodi dobro označenim, laganim putem, koji je strmiji nego li onaj srednji dio, ali nije nimalo težak ni opasan. Kojih 300 metara ispod vrha Otiša naišli smo na ledenjak, površine kojih 20:10 metara, debljine različite, od 1—3 metra. Iznenadili smo se: ledenjak pri ovakvoj žegi, krajem kolovoza, razmjerno južno i u visini, koja je tek blizu 2000 metara, 15 km zračne linije od Mostara, za koji smo čuli da ima sada najveću dnevnu temperaturu preko 40° C!

Natrljali smo se malo snijegom i stavili ga u naše napola prazne čture s toplom vodom, te produžili dalje. Sa sedla između Otiša i Zelene glave skrenuli smo na lijevo prema Zelenoj glavi i nakon kraćeg, nešto strmijeg uspona jednom kraticom izvan markacija, brzo smo bili na vrhu.

Na daleko i široko nigdje žive duše; tek tu i tamo opaža se nešto zelene napola osušene trave ili koji borić, a inače sve samo

kameno more: kamene gromade, ploče ili sipine, sve vruće, ugrijano sa uzdrhtalim zrakom nad sobom. Bila je dosta dobra vidljivost. Različiti manji vrhovi Prenja, pa Čabulja, Čvrsnica, Bjelašnica i Velež pravili su vijenac rastepenih gora koje su okruživale horizont. Popili smo ostatak iz čutura, koji je sad, radi prije ubačenog snijega, bio hladan kao da je sa najsvježijeg vrela. Prekopali smo malu »piramidu«, zapravo gomilu kamenja na vrhu Zelene glave, i u naopako okrenutoj kutiji od konzerve pronašli potpis planinara koji su prije nas posjetili Prenj. Potpisa nije bilo mnogo, a sa

Prenj — Vrhunci »Sivadija«. Pogled sa visoravni »Crno polje«

Foto: M. Radonić

izvjesnim osjećajem solidarnosti potpisali smo se i nas dvojica uz imena grupe PD Zagreb, koja je godinu dana prije, vjerna planinarskoj tradiciji, upisala svoja imena u tu skromnu »knjigu«. Uzidali smo ponovno kutiju da prkosи snijegу i nevremenu i čeka nove upisnike.

Iza kraćeg odmora vratili smo se do bivšeg doma »Jezerce«. Neke manje lokvice (po kojima ime Jezerce, jer u drugo doba godine predstavljaju zaista jezerce), kraj ruševina doma, pokraj kojih smo prije prošli, ni ne pogledavši ih, sada su nas stale živo zanimati. Zagrabili smo vodu, koja nije bila topla, ali je sadržavala kojekakve životinjice. Krupnije kukčiće smo odstranili, a na sitnije nismo obraćali pažnju, jer žđa je ipak bila jača od gadljivosti. Ovako okrijepljeni spuštali smo se brzim korakom istim putem prema Boračkom jezeru, kamo smo stigli kasno poslije podne. Toga dana hodali

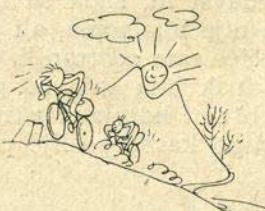
smo gotovo dvanaest sati neprekidno. Kako nam je prijala voda sa vrela uz jezero i kupanje u samom jezeru! Bilo je ugodno i lijepo, jer nosili smo unutrašnje zadovoljstvo radi uspješno izvršene planinarske ture.

Za uspon na Prenj postoje markacije koje su postavili studenti DIF-a pred dvije godine. Smatramo da uglavnom zadovoljavaju, osim na duljini od 1—2 km i to na visoravni Crno polje, na mjestu gdje se prolazi kroz bukovu šumu, jer smo tu pri polasku i povratku izgubili pravi put. Osim markacija DIF-a postoje povremeno i drvene i limene table »Društva prijatelja prirode« iz Mostara, u trošnom stanju sa oznakama smjera i vremena. Interesantno je, da je DIF u svojim oznakama vremena daleko širokogrudniji, dok su se oznake »Prijatelja prirode« uglavnom podudarale sa vremenom koje smo mi potrošili za pješačenje. Tako smo ubrzo došli do spoznaje, da se »Prijatelj prirode« ne šali! Ukupno smo za uspon trebali 7 sati (uz kraće odmore), a za povratak oko 5 sati. Hod nam je bio osrednji planinarski. Ako se ne želi ići baš na najviši vrh, mnogo je bliže isto tako ljeti, sa alpinističkog stanovišta možda i interesantniji, a neznatno niži vrh Šivadija. Do njega naime nije potrebno dugo hodati po horizontali (visoravan Crno polje), pa se tako uštede koja četiri sata (po dva kod polaska i povratka). Ima i drugih pristupa vrhovima Prenja koji su možda zgodniji nego onaj sa Boračkog jezera, a i mogućnosti da se povratak upriliči nekamo u drugom smjeru: prema Konjicu ili Mostaru. U slučaju potrebe noćenja ili nastupa nevremena moglo bi ljeti poslužiti i pastirske kolibe kojih ima doduše malo, ali ipak postoje.

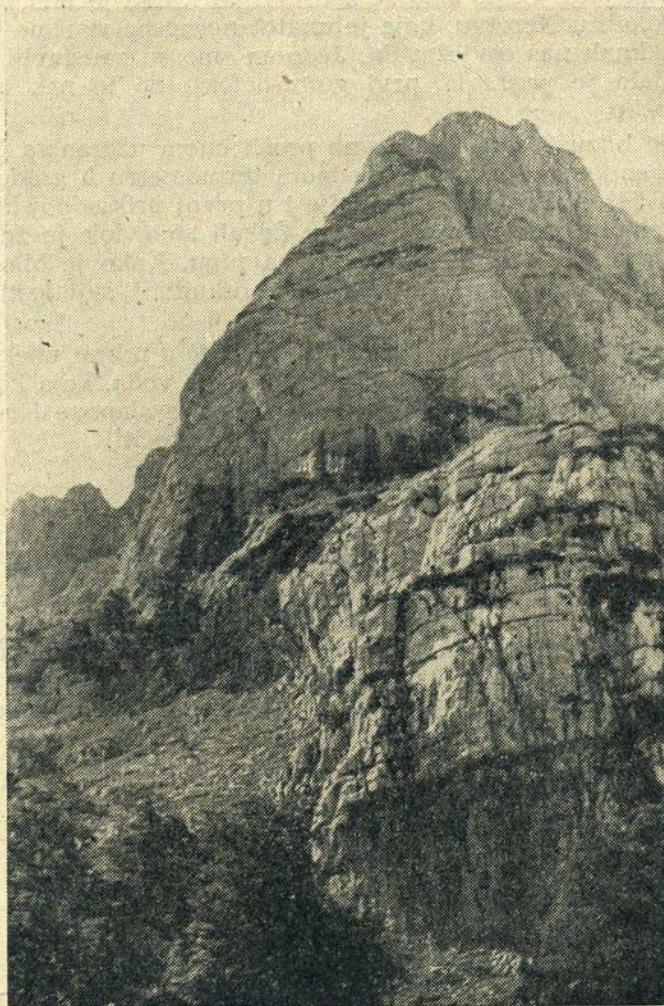
Kad smo se iste večeri vratili na Boračko jezero, primijetili smo posebnu grupu ljudi dobro opremljenih za planine; bili su okupljeni oko posebne vatre uz jezero, a po govoru smo razabrali da su Slovenci. Vodič im je bio jedan član planinarskog društva Konjic. Bili su to rođaci onih nesretnih djevojaka, koje su zaglavile pred godinu dana u snježnoj oluji pod vrhovima Prenja; nosili su im sada spomen-ploču na mjesto gdje su bile pronađene mrtve.

IV. Niz Neretvu do mora

Još par dana ostali smo u ugodnoj kotlini uz jezero, a onda smo se prebacili do Konjica, pa stalno niz Neretvu do Jablanice. Jedva smo prošli pokraj gradilišta naše najveće hidrocentrale, jer su radovi bili u punom toku i cesta posve porušena i zakrčena. Ipak smo nekako na rukama prenijeli naše dvokolice preko skela i mostića, preko gromada kamenja, ispod napetih žica, po kojima su u visini iznad naših glava prolazili natovareni vagončići s ogromnim teretom kamenih ploča.

Ovo malo tjeskobe i napora vrijedilo je pretrpjeti, jer smo vidjeli zanimljive radove, a osim toga prištedili obilaženje nekoliko kilometara duljim zaobilaznim putem. Vrlo smo jako osjećali žegu i to sve jače što smo se više spuštali klancem Neretve prema jugu.

Na Prenju

Foto: M. Radonić

Ususret nam je duvao lagani južni suhi vjetrić, koji nas je upravo isušivao. Tješili smo se, da je u Sahari vjerojatno još toplije!

Klisure uz Neretvu neobično su čudnih i prekrasnih oblika, slične fantastičnim zamkovima, ruševinama kakvih drevnih tvrđava; obilni izvori i kraći potočići probijali su se sa stijena do ceste, rušeći se u manjim skokovima u Neretvu. Najljepši ovakav izvor,

bez sumnje, je izvor rijeke Komadine, koja izvire tik uz cestu i u obilnom slapu, rastopenom u bezbroj manjih, vodenih pramova ruši se u Neretvu.

Što smo se više udaljivali od Jablanice, to su izvori uz cestu bili rijedi, a žega jača. Često smo se zaustavljeni i, čim je bilo prikladno mjesto, skakali u Neretvu, koja je unatoč nesnosne vrućine bila vrlo hladna i odmah nas osvježavala. Jednom smo se zaustavili i protiv volje: valjalo je popraviti prvi gumi-defekt; no to nas ipak nije oneraspoložilo.

Bilo je blizu 3 sata, kada smo prošli onom užarenom kotlinom u kojoj se smjestio Mostar. Na jednom termometru u gradu živa je pokazivala 54° C! Projurili smo dalje i u prvoj prikladnoj hladovini, uz vrelo, sklonuli smo se od sunca. Čekali smo dok je žega malo popustila, a onda produžili dalje prema jugu. Kako je bilo ugodno voziti u svježini sumraka i kasnije u oskudnoj svjetlosti blijede mjesečine!

Neretva se pred Metkovićem proširila već u mirnu rijeku velike širine i nitko ne bi pomislio da je to ona ista voda, koja katkada u klancu buči i divlja, ruši kamenje, čini manje slapove i suzuje se katkada na takvu širinu, da se je može i preskočiti!

*

Prenoćili smo u mjesnom hotelu Metkovića. Još prije nego li smo usnuli, u pomalo omamljenim glavama od žege, prolazile su nam pred očima slike čudnih stijena i klisura onog prekrasnog klanca, kroz koji smo toga dana prošli. Sutradan rano izjutra prebacili smo se do luke Kardeljevo (Ploče), ukrcali se na brod i time završili naše skitanje uz ove dvije prekrasne rijeke — Vrbas i Neretvu!

Razgledi s Učke

Cesto sam ljetovao na zapadnoj obali otoka Krka. Tu nam je uvijek pred očima Učka, ukoliko je ne sakriju oblaci, magla na moru ili noć. Neke je dane toliko čista da se kamena kula na njezinu vrhu razabire prostim okom. Najčešće je vidimo samo u ocrtima, a za kiše potpuno isčezava. Nije rijetka pojava da su njezini vrhovi — Vela Učka i Mala Učka — obavijeni oblacima, pa domaći ljudi nagovještaju promjenu vremena kad Učka »ima kapu«. Njezini vrhovi izbjiju svaki na posebnom grebenu, koji su međusobno odijeljeni dubokim sedlom, no ta odvojenost sa Krka se ne vidi. Kad je potpuno čista čini se da je bliže nego obično, pa razabiremo pojedine gorske lance u predgorju, pojedine uvale i dvije velike doline, koje prodiru sve do pod glavnog grebena. Upada nam u oči velika razlika između njezinog sjevernog i južnog dijela. Sjeverni dio, iznad linije Opatija—Lovran, pokriven je šumom sve do samog vrha, dok je južni dio, na pravcu Medveja—Mošćenička Draga, najvećim dijelom go, kamenit, iako tu i tamo pokriven niskim raslinjem i travom. Za planinara je južni dio daleko interesantniji, pa se nameće pitanje, zašto gotovo redovito polazimo na tu planinu njezinim sjevernim dijelom, koji nam ne pruža ništa naročitog što već ne bismo poznavali sa ostalih kraških planina. Tu prolazimo putovima što vijugaju dolinama i usjecima, uvijek u šumi ili šikari, bez daljih i širih vidika dok ne stignemo na sam vrh. Predgorje Učke sijeku dvije duboke doline, zapravo prodori, i to Lovranska Draga (Medveja) i Mošćenička Draga. Motreći Učku sa otoka Krka izgledalo mi je, da uspon ovim dolinama, ili grebenom između njih, na južno sedlo glavnog grebena, mora biti daleko zanimljiviji od uspona sjevernim krajem na sjeverno planinsko sedlo, jer goli i strmi teren od mora, pa sve do samih vrhova pruža divne vidike na more i sve okolišne planine.

Iz Mošćeničke Drage, gdje sam bio na godišnjem odmoru, ne može se prosuditi pristup Učki, pa sam se popeo do starog gradića Mošćenice, na šiljatom vrhu povrh Drage, ne bi li s njegove visine uhvatio širi pogled na Učku. Mošćenice, međutim, leže prenisko ispod prvog prijevoja u predgorju, pa je dalji pogled prema vrhu Učke spriječen. Taj neuspisio pokušaj naplaćen je divnjim pogledom na Dragu i more, a razgledavanje zanimljivog starog grada-tvrđave, čiju ćete prošlost donekle pročitati iz starinskih natpisa nad ulaznim vratima u grad i s kamenih spomenika na lijepo položenom starinskому groblju, upotpunilo je moje zadovoljstvo. Kartu Učke nisam mogao nabaviti i da dodem do zornih podataka u predgorju, sjetih se promatranja te planine s otoka Krka. Zato sam se u barci izvezao daleko u Kvarner, otkuda sam dobio zaista dobar pregled cijelog južnog dijela planine od mora do vrha. Najviše me privlačio pravac hrptom preko sela Obrež. Domaći ga nazivaju Obrž. To je dio planine između dolinā Medveje i Mošćeničke Drage.

Učka je poznata po svojim dalekim i raznovrsnim vidicima, što se pružaju s njezinog vrha. Visina joj je 1394 m, a kamenia je kula-vidikovac na njezinu vrhu izravnava na 1400 metara. Geološki je naročito zanimljiva, jer se je svojim glavnim grebenom iznevjerila općem pravcu ostalih naših planina i protegnula u pravac sjever-jug. Baš ta osebina učinila je Učku naročitim vidikovcem s kojeg vladamo širokim horizontom, s vanredno lijepim i raznolikim vidicima, pa se s tim njezinim svojstvima ne može usporediti ni jedna naša planina. Kao stražar nad čitavom Istrom, dominira tim teritorijem, tako da je malo mjesta u Istri koja svojeg stražara ne bi vidjela. Preko Istre plavetnilo mora prelazi u sivkaste maglice što pokrivaju venecijansku ravan, koju nadvisuju gorski lanci Dolomita. Na sjeverozapadu zatvaraju horizont Julisce Alpe s Karavankama i Kamniškim Alpama, što se u daljini izdižu iznad planinskog lanca Čićarija, dok sjever i sjeveroistok obrubljuju Vel. Snježnik i vrhovi Gorskih Kotara. Prema istoku stere se plavetnilo mora okruženo što zelenilom što goletima otoka Krka i Cresa iza kojih se izdiže gordij Velebit. Prema jugu nastavlja se lanac Učke do zaljeva Raše, a reko tog nastavlja se istarsko kopno opet okruženo plavetnilom mora. Dakle kombinacija bližih i dalekih planina, kopna i mora, dolina i brežuljaka, krša i zelenila šuma, velikih gradova, sela i zaselaka.

Vidici nisu, međutim, uvijek takvi da bismo u svako vrijeme mogli sagledati čitavi horizont. Za daleke vidike, za puni pregled horizonta, važna je čistoća zraka. Iako je Učka naročito povoljno položena za daleke vidike, u ljetnim čemo mjesecima rijede uhvatiti priliku za takve vidike zato, što je s tri strane okružena morem, koje naročito ljeti zasićuje zrak parama i čine ga neprozirnim. To je ujedno i razlog da Učka ima često kapu, što je osobitost te planine. Topli zrak s mora, zasićen parama, džući se uz Učku dolazi iznad tisuću metara u hladniju sferu, gdje se naglo ohlađuje, a vodene pare pretvaraju u maglu, koja se drži uz najviši greben planine. Ako za uspona na Učku opazimo da se preko vrha vuku maglice sigurno je, da će tog dana planina imati kapu, bit će nam sigurno pokvareno veselje. U takvom slučaju treba da se zadovoljimo vidicima s njezinog sjevernog ili južnog sedla ili, u najboljem slučaju, sa sedla što dijeli greben Velike od Male Učke.

Lijepo, toplo i mirno ljetno vrijeme ne pruža nam nikakvu sigurnost za daleke vidike, a najmanje u pravcu mora, jer će zrak do većih visina biti zasićen parama, pa se može desiti da ni Rijeku ne čemo s te visine uvijek jasno razabrat. Jedino poslije sukoba bure s jugom, što je redovito popraćeno sijevanjem, tutnjavom gromova i kišom, i u slučaju da bura ostane pobednikom, nastat će naglo razvedravanje. Poslije ovakvog sukoba u prirodi bit će zrak čist i proziran, a vidici daleki.

*

Odlučio sam da pođem hrptom preko sela Obrež pravcem južnog sedla, što se stere ispod grebena Male Učke prema jugu. Prema podacima koje sam dobio, ovaj put nije markiran iako, po mojem mišljenju, pruža najljepši i jedinstven uspon na tu planinu. Naskoro se nađoše četiri zagrebačka planinara, pa odlučisno početkom kolovoza poći na Učku u društvu Rubinić Ivana iz sela Obreža, koji nam je kao dobar poznavalac cijele planine odlično zamjenio geografsku kartu, do koje nismo mogli doći. Do sela Obrež put vodi najvećim dijelom prirodnim, kamenim stepenicama, sa kojih se pruža veoma lijep pogled na dolinu Mošćeničke Drage, na more i planine Gorskog Kotara. Iz Obreža dobar put vodi, nedaleko vrha Borika, na prvi planinski prijevoj, koji nam prijeći pogled prema glavnom grebenu Učke. Kad izbismo na prijevoj ugledali smo vrh Male Učke, koji zastire glavni vrh. Lijevo od nas isticao se vrh Straževik — gola glavica u koju je usaden kameni stup, pa je lako raspoznajemo. Obraćam pažnju na ovaj vrh, jer on služi kao odlična orientaciona točka u tom terenu, pa sam dvaput kasnije pomoću njega našao pravi put za silaz s planine. Naskoro sam opazio da se preko grebena Male Učke vuku prozirne maglice. Bilo mi je odmah jasno, da ovajput ne čemo imati vidika s glavnog vrha Učke, jer će sigurno dobiti kapu. Nitko se od prisutnih nije priklučio mojem mišljenju, jer je dan bio vedar, bez vjetra, a sunce je već rano u jutro pripeklo. Iza prijevoja iznenadilo nas je zelenilo drveća, što se rasprostrlo velikom dubodolinom, koja je razdijeljena kamenim zidovima na nekoliko desetaka »dolaca«. To su zapravo vrtače ispunjene zemljom, koju su kiše snijele sa obližnjih bregova i staložile na ovom udubljenom terenu. Doci služe kao vrtovi i sjenokoše stanovnicima Obreža, no ove je godine suša uništila najveći dio priroda. Po ovim docima nalazimo mnogo ljetnih stanova, no svi su izgorjeli, a mnogi i do temelja srušeni. Rubinić nam je objasnio, da je to djelo njemačke vojske, koja je za rata htjela onemogućiti zadržavanje istarskih partizana u tom kraju. Međutim dok su haračili palili i pljačkali stanove po docima, partizani se skloniše u raznim skloništima na Učki, koje okupator nikada nije otkrio i odavde novim poletom grunuše na okupatora ondje, gdje se on nije nadao napadu!

Doce treba poprijeko proći, te kod raskrsnice putova na gornjoj strani doline, kod starog duda, nastaviti uskim kamenim putom uzbrdo do drugog prijevoja ispod vrha Sedlo, gdje nailazimo na posljednji osamljeni dolac. Uspinjući se ispod vrha Sedlo razgled postaje širi i ljepši, na duboku dolinu i na vrhunce s onu stranu doline, što krune lanac gorja koji se proteže do Raškog zaljeva. I s druge, južne strane Mošćeničke Drage, vijuga visoravan s bezbroj dolaca. Ti su doci položeni između dva nejednaka gorska lanca, od kojih niži počima vrhom Perun, obrastao borovom šumom, a zapadni, viši lanac vrhom Balin, okruglom kamenom glacijom, pa mu otuda i ime. Dose-

gavši treći prijevoj prolazimo iznad stijene šupljare, odakle izletješ zaplašeni divljim golubovima. Tu prolazimo samim rubom jednog odvojka gornjeg dijela doline koja je tu obrasla mlađom bukovom šumom. Pred nama se ispeo cijeli greben Male Učke, što se izdiže iznad visoravnzi zvane Vela Ravan koja obiluje hladnom izvor-vodom. Glavno vrelo je međutim kaptirano, a voda cijevima odvedena do Mošćenica i do Mošćeničke Drage.

S Vele Ravnim vodi nas put ispod južnog grebena Male Učke na zapadnu stranu masiva. Tu prolazimo kroz ostatak nekoliko debelih, niskih bukava s bogatim krošnjama, što odgovara podneblju ovog kraja, gdje bura određuje do koje će se visine drveće diti. Ovaj ostatok tipičnih starih bukava vjerno predstavlja dostojanstvo šuma, koje su nekada pokrivale ovu planinu, dok ih kapitalistička sjekira nije iskrčila, da se dobije materijal za bukov ugljen, kojim je Učka opskrbljivala čitave predjele Italije.

Na sedlu nas iznenadiše dva nova vidika. Pred nama se pojavila srednja Istra, dok je s desne strane svoju golu, bijelu glavu izdigao glavni vrh Učke, Vela Učka. Nedaleko ispod samog sedla, na kosoj zapadnoj padini Male Učke, nalazi se najviše gorsko selo na Učki, koje nosi isto ime kao i drugi po visini vrh Mala Učka. Selo je bilo spaljeno i srušeno od Nijemaca, ali je najvećim dijelom ponovno izgrađeno.

Za jedan sat stigosmo na najviše sedlo u masivu, na sedlo što dijeli grebene Velike i Male Učke. Iznenadile su nas dvije ubave livade u sedlu, odijeljene jedna od druge, okružene bukovom šumom. Livade imadu oblik ogromnih lijevaka s rupama u sredini, koje proždiru svu vodu, koja se poslije kiše slijeva u njih sa svih strana. Divno je to mjesto za planinski hotel, s gorskim zrakom, hladovinom, šumom, lijepim livadama, a svega samo pola sata uspona do glavnog vrha planine.

Na tom sedlu iznenadila nas magla. Zahladilo je, a rijetke kapi kiše prisiliše nas da navučemo kapute. Pospješimo uspinjanje, režući serpentine da na vrhu uhvatimo kakav-takav razgled. Izgledalo je, da će razgled prema moru biti slobodan, jer su magle dolazile od jugozapada. U neravnoj trci pobijedila je magla, pa se kod piramide nadosmo u gustom oblaku. Tu i tamo otvorila bi se u oblacima poneka rupa kroz koju bi ugledali Čepićko polje ili neki drugi predjel Istre. More nismo mogli vidjeti. S istarske strane dopirala je tutnjava. To su tutnjlje mine, kojima su naši frontovci razbijali stijene da probiju prugu od Lupoglava do Stalija, jedno od velikih djela naše Petoljetke.

Hladno strujanje magle primoralo nas je, da se sklonimo u zavjetrinu uz donji dio stuba što vode na kulu. Čekali smo puni sat neće li nas vjetar osloboditi ovog jada. Kapa je međutim čvrsto stajala na glavi Učke i da ne zebemo oputismo se do gostionice na sjevernom sedlu. Tu nije bilo magle, a i sunce je probijalo kroz oblake.

Svi smo uočili veliku razliku između puta, kojim smo se uspinjali i onog kojim smo silazili prema Lovranu, odnosno Iki, u koju se spustisimo ostavivši lovranski put u prastaroj kestenovoj šumi, što se stere iznad Lovrana. Ovdje nema svestranih vidika u kojima smo uživali prilikom uspona, jer put prolazi dolinama, usjecima i jarugama obraslim mlađom šumom, koja prijeći ne samo pogled prema moru već i prema vrhovima planine. Tu je i orijentacija otežana, pa kad ne bi bilo dobro provedene markacije, često ne bi znali kuda se krećemo. Osim toga i flora je na oba puta posve različita. Na putu preko sela Obreža susrećemo se sa tipičnom primorskom florom, sa mirisavim travama kao što su kuš, dušica, magariš i niska divlja ruža, dok su nas kupine, maline, ciklame i bukova šuma na kraškom terenu, podsjećale na slične putove u ostalim kraškim planinama, pa nismo dobili osjećaj da se krećemo po tipičnoj primorskoj planini spuštajući se prema moru!

*

Nisam se pravo još ni odmorio, kad me slijedeće noći probudila tutnjava gromova uz jako bljeskanje. Nehotice pomislih na »scontradur«, na sukob bure i juga i na lijepo vrijeme, ako bura pobijedi. U nogama sam još osjećao uspon, pa ipak nekoliko puta skočih k prozoru da vidim kakvo je vrijeme. Kiše gotovo i nije bilo. Oko šest sati izjutra naglo se razvedriло, a obala Krka i planine Gorski Kotar bile su čiste i blize. Spremih se na brzu ruku, stavih u torbak dalekozor te nešto hrane u namjeri, da se popnem na južno

sedlo Učke i da se do ručka vratim kući. Naskoro prohodah umor, produžih korak nepoznatim mi putem, dok me prva crvena markacija nije uvjerila da se nalazim na pravom putu. U nekom šljiviku pobratio sam sa zemlje tri šljive, što ih je vjetar srušio i stavih u torbu kao pojačanje zaire.

Put je širok, kamenit, s postepenim usponom, a položen je lijevom, južnom, padinom doline kroz vinograde te oivičen starim kestenima. Naskoro upada u oči zaselak Sočići, što se prilijepio uz strmu sjevernu padinu, podsjećajući me gotovo na isti položaj sela Stoliv u unutrašnjoj Boki Kotorskoj. Kad se dove pod same Sočice postaje jasno, da i na takvoj velikoj strmini mogu živjeti ljudi, jer iznad i ispod zaselka ima oko pedesetak terasica, djelo ljudskih ruku, na kojima seljani uzgajaju žito, krumpir, razno povrće, te konačno maslinu i vinovu lozu. U stalmom usponu put nas vodi u Potoke, zaselak što se smjestio na lijevoj padini doline, ali gotovo dvije stotine metara poviše Sočića.

Između ova dva zaseoka dolina se naglo suzuje i stvara duboki kanjon, a zelenilo šikare i mlade šume prijeći da sagledamo dno. Na nazužem mjestu ispriječe se, sa svake strane, ogromne stijene. Čini se, da su nekad bile spojene i da je dolina na tom mjestu bila zatvorena. U sjevernoj stijeni nalazi se veliki otvor u špilju, a iznad otvora ima više raspuklina u stijeni, ispod kojih se bijele sigaste pruge. To dokazuje, da poslije jakih kiša iz raspuklina izbjiga voda zasićena vapnencem, koji se taloži na stijeni. Iz ovih pukotina izletjelo je jato divljih golubova mnogo prije, nego li sam se sa suprotne strane približio stijeni. Prilaz do špilje teško je pristupačan, a kolikih je razmjera sama špilja nisam, radi udaljenosti i zelenila oko nje, mogao ni dalekozorom ustanoviti.

Prošavši ispod tih stijena ukazao se visoko predamnom čist, bistar i ponosit greben Male Učke, obasjan suncem, koje je izazivalo blještivo bijelih stijena na grebenu. Zelenilo trave i grmlja u udolinama, što se spuštaju sa grebena naročito je godilo oku. Kad se okrenuh, zapanjilo me azurno plavetnilo mora u Kvarneru. Horizont nad njim zatvarao je visoki lanac Bitoraja. Krunu svemu tome davalo je plavetnilo neba, koje se uslijed visokih i strmih dolinskih strana na tom mjestu vidjelo samo djelomično. Sve je to bio znak da je zrak čist i da će pogled sa visine biti dobar. Požurih uzbrdo i naskoro se nađoh u zaseoku Potoki. Tu se uza sam put nalazi ispust vodo-voda, što sa Vele Ravni vodi do Mošćenica, s izvrsnom hladnom vodom. Iako je to mjestance položeno na priličnoj visini, ipak tu nalazimo vinograde i lijepe primjerke pitomog kestena te nešto voćaka. Muči me ime Potoki, a nigdje nema potoka. Tu se međutim dolina Mošćenička Draga proširuje prema sjeveru i dijeli u tri strme urvine obrasle mlađom šumom. Poslije kiša ovim urvinama protječu potoci, a onaj što je i za najjače suše žuborio, skačući u dolinu sa Vele Ravni, kaptiran je i sveden u samo mjestance, koje dosada nije poznavalo izvor-vodu, iako se zove Potoki. Izvor-vodom seljaci sada natapaju malene vrtiće, što su se smjestili niže ispusta vodovoda, pa sunce i voda istjeraše bujno povrće s vanredno lijepim primjerima rajčica.

Naskoro nailazimo na serpentine, koje nas dižu pod dugu bijelu stijenu zvanu Stenik. Na jednoj kratici puta iznenadila me odulja crna zmija, no prije nego sam se snašao, nestala je šušteći u lišcu. Držao sam da se radi o »crnoj ridovki« no Rubinić, kome sam kasnije opisao zmiju, uvjerio me, da ta zmija nije otrovnica i da joj je ime »crni už«. Privlačilo me sedlo od kojeg već nisam bio daleko, pa ubrzah hod. Na istočnoj padini sedla naidoh na idiličnu pokošenu košanicu, ogradienu kamenjem i bukovom šumom. Sjedoh na časak na kamenu ogradu, kad mi iznenada oko zape o blještivo visokog kamenog čuna, ožarenog suncem. Prepoznah vrh Učke, koji je s ovog mješta, zvanog Kališća, na mene ostavio trajan utisak svojom bjelinom što je između zelenila bukava blještila na modrom svodu neba. I to je bio dobar znak za daleki vidik, a ovaj me je gonio, da što prije dosegnem vrh sedla i da sagledam na Istru.

Prolazeći Kališćem uzbrdo u desno se pojaviše zelena krumpirišta i prezuto žito po njivama, a sve to na visini od nekih tisuću metara. Izgleda, da suša na ovoj visini nije mogla da kupi harać po poljima i njivama, kako je to bio slučaj na Docima i niže prema moru. Usput promatrah vrhove Učke dok mi s jednog mjeseta na prijevoju ne padne pogled na zapadnu Istru, a iza nje na neku tamniju, sivo-modru brazdu, pa neku maglicu, iznad nje bjelilo

nekih gorskih grebena. Začuđen pomislih: More i Dolomiti! Neočekivand divan vidik prema zapadu. Glad, a naročito žeda, ponukaše me da siđem u selo Malu Učku da u poznatoj mi već kući zatražim vode i da pojedem svoj mršavi zalogaj. Vidik se medutim proširio i na jug Istre, koju je također obuhvatala plavo-siva traka što je isčezavala na dalekom horizontu.

U samoj Istri načičkanoj brežuljcima i dolinama, isticali se šumarnici, pojedina sela i kuće. Već usput u selo odlučio sam da proslijedim put na vrh Učke, jer će vidik prema jugu i zapadu biti naročito lijep. Za vrijeme kratkog odmora u selu spomene netko kako se još i danas na grebenu Male Učke, negdje u stijeni prema moru, nalazi potpuno sačuvana partizanska osmatračnica, koju nikada okupator nije pronašao.

Krenuo sam strminom prema podnožju grebena Male Učke, pa kad izidoh iz šumarka na sedlo, što dijeli vrh Učke od grebena Male Učke, vidik se proširio na dio Julijskih Alpi na sjeverozapadu. Za manje od jednog sata našao sam se na kuli glavnog vrha okružen jedinstvenim prizorom najširih vidika na sve četiri strane.

Taj neobičan prizor prikovoao me uz kulu puna dva sata, pa sam se tu okretao i mijenjao mjesta diveći se vidicima što su iskakali predamnom na sve strane. Dan je vedar kao riblje oko, bez i najmanjeg povjetara. Oblaci si krče put preko Julijskih Alpa, dok iznad Velebita raštrkani nestaju prema moru. Za orijentaciju daljih planina služe mi označke i pravci urezani u betonski naslon kule razglednice. Najprije sam se služio prostim okom, a zatim dohvatih Zeissov dalekozor osmostrukog povećavanja. Tutnjava mina na pruzi Lupoglavlje—Štaliće ispod mene nije remetila moj zanos i uživanje u otkrivanju novih planina i vrhova. U Julijskim Alpama Mangart je dugo ostao izvan oblaka što su se prebacivali preko ostalog dijela tih Alpa, a isto je tako ostao čist i cijeli predlanac od Krna do Črne prsti, te Stol u Karavankama. Od plećatog Vel. Snježnika, kojeg ispod ramena presijeca vodoravna bijela kamena pruga i koji nadvisuje ostale vrhove sve tamo do Velebita, svaki se gorski lanac i vrh u Gorskem Kotaru reljefno isticao. U prodoru preko Gornjeg Jelenja zatvarao je horizont Skradski vrh, kojeg nedvoumno obilježuje njegova strma južna stijena. U primorskim mjestima, sve tamo do Senja, svaka veća kuća može se raspoznati, pa tako i sam Nehaj-grad nad Senjom, dakako uz pomoć dalekozora. Između Viševice i Velebita, na krajnjem horizontu, strši Lička Plješevica. Velebit je naročito čist, a raštrkani oblaci što su se odmakli na more svjedoče, da su se i tu dva vjetra uhvatila u koštač i da je pobijedila bura. Sjeverni i srednji Velebit zakrivljuju njegov južni dio. Svaki vrh u sjevernom i srednjem dijelu može se dalekozorom nedvoumno odrediti. Desno od Velebita razabiru se i prostim okom konture mora sve do Zadra, te maglom oslabljeni ocrт Mosora. Dalekozor otkriva desno od Mosora ocrte Biokova, pa čak i Orjenskog sklopa, što i sam nisam u početku vjerovao, dok nisam provjerio i orijentaciju i dalekozor.

Neopisivo lijep prizor pružao je Kvarner. Otok Cres, kao ogromna nemanjša što je ispružila desnu šapu jače, a lijevu manje u Vela Vrata, a na čijoj se lijevoj stražnjoj nozi smjestilo i blistalo Vransko jezero, svojim bijelim kamenim hrptom i zelenjem protkanom površinom s južne strane, naročito se lijepo očrtavao u azurno-plavoj površini mora. Na otoku Krku, kao s prstom po zemljopisnoj karti, prolazimo od Omišlja na jezerce kod Njivice, Dobrinj, Oštros, burom ogoljena brda iznad Baške Nove i sijaset drugih pojedinosti, a da ne spominjem mjeseta što se nižu na zapadnoj obali otoka. Od otoka Unije i Školića u njegovoј blizini prebacujem pogled na Rt Kamenjak, najjužniju točku Istre, pa zaljev pulski s većim dijelom grada, na Rovinj, Poreč i Novigrad, a da ne spominjem Brione i otočiće pred Rovinjom. Na zapadnoj obali Istre, prema Trstu, koji se ne vidi, jer ga zaklanjavaju bregovi, vidi se dio Kopra. Preko zapadne Istre, s onu stranu mora, na talijanskoj obali, dalekozor nam otkriva mjesto Grado sa lagunima što se steru u moru, a iznad maglice, koja je zastirala venecijansku ravan, nadvili su se vrhunci Dolomita. Prema Veneciji magla nije dozvoljavala vidik, pa taj grad, koji se u zimskim mjesecima može vidjeti s Učke, ovajput je bio predaleko i za dobar dalekozor. Vrtio sam se i dalje na kuli, pa sam opisan horizont, što prostim okom, što opet dalekozorom opetovanom ispitivao i pretraživao, žvačući pri tome okrajak hlijeba i utažujući žedu s tri šljive, što sam ih usput ubrao. Jedan lijep primjerak lastinog repa, te jedan jastreb, što je kružio visoko nadamnom, upotpunjavalji su moje ushićenje.

Sa sjeverozapada počeo je piriti vjetrić, a oblaci, što su prije podne prelazili preko Julijskih Alpi stigli su sa svojim predstražama na domak Učke. Bilo je vrijeme povratku. Teška srca sidoh s kule. Spustivši se na sedlo između oba vrha Učke odlučio sam, da se vratim grebenom Male Učke da vidim Mošćeničku Dragu, koja se s glavnog vrha ne vidi, jer ju zaklanja greben Male Učke i da potražim onu partizansku osmatračnicu, o kojoj sam čuo u selu. Zapadna strana gornjeg dijela tog grebena je gola i služi kao odličan pašnjak, dok je greben i njegovu sjeveroistočnu stranu pokrila bukova šuma iz koje izbijaju gole i strme kamene stijene. Jugoistočnu padinu čni strm stjenar na kojem su stijene medusobno povezane travom i busenjem obraslim dolinama, ispod kojih se nastavljaju kamene sipine. U nižim dijelovima planine nailazi se na krupno kamenje i blokove, koji su se srušili s vrhova. Na jugoistočnom kraju grebena pruža se vidik na Mošćenice, Mošćeničku Dragu, cijelu istoimenu dolinu i na Velu Ravan, zatim na Doce i ostala mjesta.

Na Veloj Ravni, ispod donjeg kraja jedne sipine, opazio sam neki put kojim sam neki dan prošao. Da se ne moram vraćati s tog mjesta u selo Malu Učku i otuda okolnim putom na Velu Ravan, odlučio sam, da se između drugog i trećeg stjenara, a zatim sипином spustim na put, što sam ga odozgo vidi. Tu negdje u stijeni nadao sam se naći partizansku osmatračnicu, koju sam već spomenuo. Svijestan opasnosti, jer sam bio sam samcat, spuštao sam se s najvećim oprezom između kamenja na niže. Prije, nego sam dosegao početak sipine, opazio sam desno od sebe, nekako u polovini stijene, sakriveno mjesto ograćeno kamenjem. Doista, naši su borci na tom mjestu imali stalnu stražu, koja je bez bojazni da bude otkrivena, imala pod osmotrom sve puteve, koji s juga i jugoistoka vode na Učku, tako da je s te strane svako iznenadjenje neprijatelja bilo isključeno. Pravو orlovsko gnijezdo!

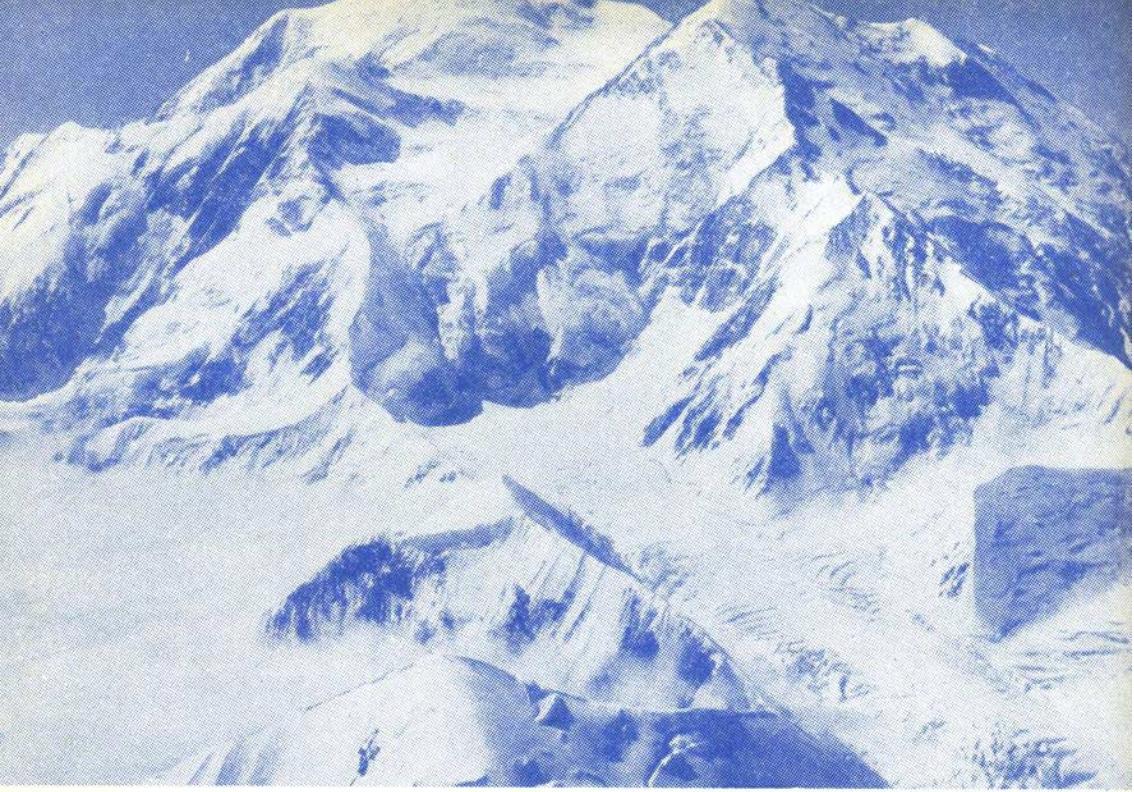
Spuštanje preko sipine sastavljeno od kamenja vrlo oštih bridova iziskivalo je više opreza i napora nego li silazak niz stijene. Bilo je to ujedno teško iskušenje za moje planinarske cipele s rebrastim/gumenim donovima. Sišao sam konačno na put i krenuo tim putem prema istoku u namjeri da što prije dođem do vrela na Veloj Ravni. Dugo sam hodao, a vodi nigdje ni traga. Naišao sam na žutu markaciju na kamenju. Bilo mi je jasno, da se nalazim na nepoznatom putu i to pravcem prema Lovranskoj Dragi odnosno Medveji. Bio sam uvjeren i u to, da se taj put nalazi mnogo više od onog što vodi na Doce i selo Obrež. Da ne gubim vrijeme vraćanjem na Velu Ravan, i da tamo potražim poznati mi put, uspeo sam se na najbližu stijenu radi orientacije. Duboko dolje ispod mene opazio sam posljednji Dolac, kojim sam prije dva dana prošao, a dalje prema istoku vrh Straževik. Konačno odlučih da se spustim bespućem kroz kamenjar obrazao niskom divljom ružom u pravcu posljednjeg Doca, ravno ispod mene. Stajao sam dakle na vrhu Sedlo. Ovo je spuštanje bilo drugo iskušenje i za mene kao planinara i za moje cipele, odnosno rebraste donove. Napokon sam dohvatio i glavninu Dolaca, no presjekao sam ih prerano, pa se opet nadoh na drugom putu za Medveju. Vrh Straževik poslužio mi je i ovaj put kao sigurna orientaciona točka, pa konačno oko sedam sati poslije podne stigoh u selo Obrež do Rubinićeve kuće da zatražim vode. Po mome izgledu i držanju Ivan je dobro shvatio situaciju, pa je za par časaka bila gotova i crna kava, koja me je brzo osježila i riješila žede što me je neobično morila.

Silazeći s Obreža na more pružio mi se ponovno veličanstven i do sada nezapažen prizor. Sunce je zalazilo za Učku. Svi gorski lanci Gorskog Kotara, Velebita i goleti otoka Krka i Cresa, bili su obasjane intenzivnim crvenilom, a more je u Kvarneru mijenjalo boje cijelog spektra koji je u sjeni, što ju je Učka bacala na more, počinjao gotovo s crnom bojom i prelazio prema pučinji u sve svijetlijie kombinacije zelene i žute boje, da bi svršio na obzorju, prema Krku i kopnu, u bogatim nijansama crvene boje. Silazio sam ushićeno i polagano da bi što dulje uživao u tom životu spektru boja, koje su svoje nijanse mijenjale brzinom kojom se sunce skrivalo za Učku. Taj prizor došao je kao melem na napor toga dana i na jad, koji mi je zadavala žeda, a po njoj i veća umornost, što sam je tog dana podnio uživajući u prirodi, koja se preda mnom čitavog dana otkrivala u svojoj veličajnosti.

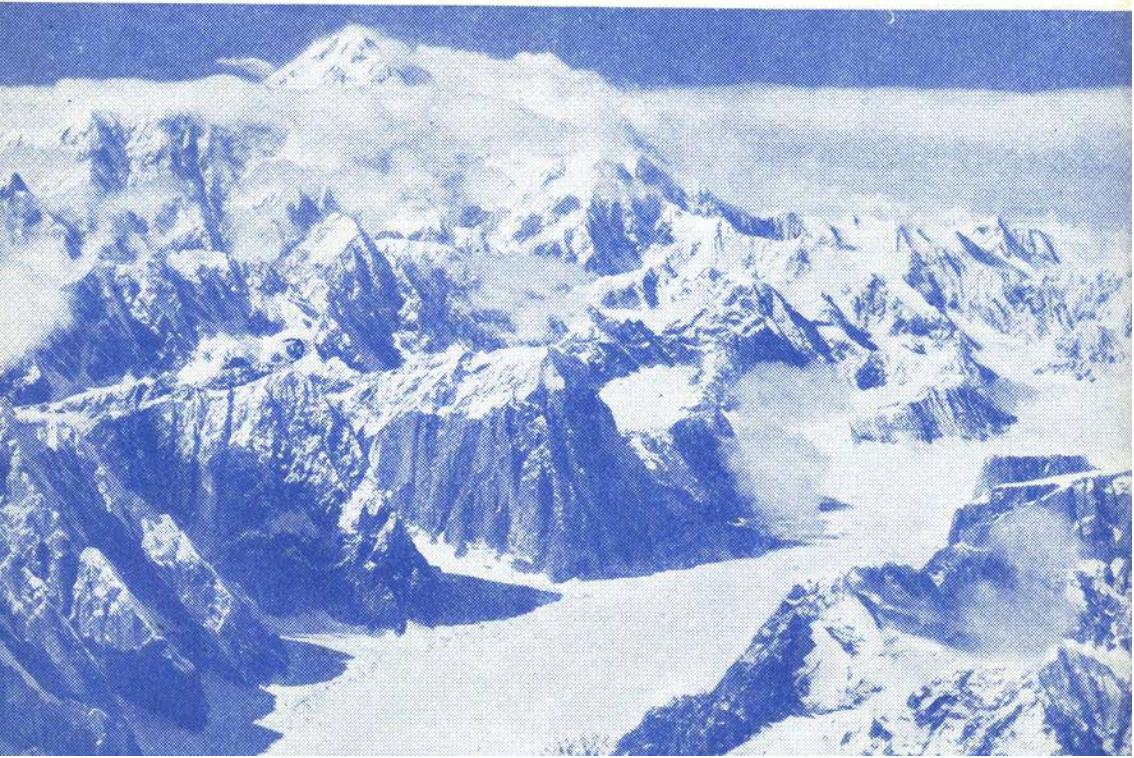
Na vrhu Orjena

Mac Kinley sa sjeveroistoka

Mac Kinley sa jugoistočne strane

Četiri dana kasnije bio sam ponovno na vrhu Vele Učke. Posjetio me profesor Jovan Šepa iz Beograda i zamolio u ime svojih drugova, da ih odvedem na Učku. Žabu nije teško natjerati u vodu, a ni planinara u planinu. Vrijeme je bilo lijepo i bez povjetarca, pa u zoru krenusmo Mošćeničkom Dragom na južno sedlo. Ljetno sunce je nemilosrdno žeglo. Nad usijanim kamenjem južne padine glavnog vrha treperio je zrak. Vidik sa kule bio je ograničen. Nigdje mora na jugu i zapadu Istre, pa ni Julijskih Alpi. Vrhovi planina od Velikog Snježnika do Viševice očrtavali se nešto jače, no bez pojedinstvenosti. Rijeka se jedva razabirala kao i zapadna obala Krka i Cresa, dok se unutrašnjost otoka gubila u zamagljenom horizontu. Slab vidik u daljinu nije nam pokvario dobro raspoloženje, a žar sunca natjerao nas u hladovinu pod prvim bukvama. Šumski požari bjesnili su na sve strane, pa je dim na mnogim mjestima pojačao zamagljenost horizonta. Harač suše na poljima i njivama redovno se nadoknađuje već slijedeće godine. Šteta od šumskih požara osjeća se nekoliko desetljeća. Na povratku siđosmo na Velu Ravan, gdje su moji novi planinarski drugovi hladnu izvor-vodu brzo pretvorili u hladnu crnu kavu. Sunce, vrijesak u punom cvatu, te lijepi vidik na obližnje vrhove s onu stranu Mošćeničke Drage upotpuniše planinsku idilu mesta, pa se tu zadržasmo dulje nego smo mislili. Preko Dolaca i Obreža stigosmo u predvečerje u Mošćeničku Dragu opaljeni suncem jače, nego li bi bili, da smo se od jutra do mraka pržili na plaži.

Ponovno treba podvući, da uspon na Učku iz Opatije, Ike i Lovrana na njezino sjeverno sedlo ne pruža toliko užitaka i zadovoljstva, koliko uspon s jugoistočne strane, na južno planinsko sedlo. Iz Lovrana možemo također stići na južno sedlo, ako iz Lovranske Drage, odnosno Medveje, krenemo u pravcu toga sedla žuto markiranim putem. Ovaj put u mnogome naliči onom preko Obreža.

Planinarima, ako se zapute na Učku ovdje opisanim putovima, a koji već poznaju tu planinu s uspona na njezino sjeverno sedlo, prikazat će se ona kao neka nova, nepoznata, tipično primorska planina, koja s onom prvom ima samo zajednički vrh.

Mac Kinley — relativno najviši vrh svijeta

(Za »Naše planine« priredio dr. J. Rittig)

Vrhovi Himalaje, naročito Mount Everest, poznati su po imenu svakom našem čitaocu; to su najviši vrhunci naše zemlje. Međutim, mnogo je manje poznato najviše brdo Sjeverne Amerike Mc Kinley, a ipak ono u jednoj svojoj osobitosti natkriljuje sve vrhunce našeg planeta, pa čak i Everest, Kančindžingu i Nanga Parbat. Mc Kinley je relativno najviši vrh svijeta, ili drugim riječima, taj se gorostašni brijež uzdiže iznad doline koja se pruža pod njim više no bilo koji drugi vrhunac na svih pet kontinenata iznad svog podnožja. Njegova sjeverozapadna stijena ruši se gotovo okomito skoro 5000 m a to je za pola puta više od najviše stijene Mount Everesta. Nadmorska visina Mc Kinleya iznosi 6300 m i spada među najhladnije vrhunce svijeta — to je njegova druga osobitost. Svakako je među vrhovima iznad 6000 m najhladniji, a kako se nalazi u oblasti gdje su i u nizinama zabilježene najniže poznate temperature, to se s prilično sigurnosti može pretpostaviti, da bi opservatorij na Mc Kinleyu (kad bi postojao) i u tom pogledu nosio svjetski rekord.

»Donali« i »Donalijeva žena«

Indijanska plemena na Aljaski, koja žive u šumovitim dolinama na sjeveru i zapadu Aljaskog gorja, još i danas zovu svoj najveći vrhunac »Donali«, što na njihovom jeziku znači »Visoki«. Svoje sadašnje ime dobio je Donali tek krajem prošlog stoljeća.

Ljeti 1896. izvršio je američki geograf Dickey putovanje dolinama rijeka Susitne i Chulitne. Te dvije rijeke izviru iz ledenjaka na južnom podnožju Aljaskog gorja. Dickey je svoje putovanje opisao u dopisima listu »New-York Sun«, i tom je prilikom iznio da visinu gorja procjenjuje na 20.000 stopa.

Završio je svoje pričanje slijedećim riječima: »Prije našeg povratka u civilizirani svijet, mi smo najviši vrh nazvali Mount Mc Kinley, po Williamu Mc Kinleyu iz Ohija; novost o njegovom izboru za predsjednika bila je prva koju smo čuli na našem povratku iz ove veličanstvene divljine.«

Jugoistočno od Mc Kinleya diže se vanredno lijepi osamljeni gorski vrhunac, nalik na golemi gorski kristal. Indijanci su taj vrh zvali »Donaljevom ženom«, a Dickey je i njega preimenovao i nazvao ga Mount Foraker po jednom senatoru iz Ohija. Mount Foraker je za nekih 1000 m niži od Mc Kinleya, ali isto kao i »Donali« ima veliku relativnu visinu.

Dvije godine poslije Dickeyeve ekspedicije izmjerili su članovi američke geološke službe G. H. Eldridge i R. Muldrow visinu Mc Kinleya, a brzo iza toga počeo je rad različitih ekspedicija, s namjerom, da se utvrdi najpovoljniji prilaz do najviše točke sjeveroameričkog kopna. 7. srpnja 1913. popeli su se Hudson Stuck, Harry Karstens, Walter Harper i Robert G. Tatum na vrh snježnog giganta. Uspon je izvršen uz pomoć rudara iz Fairbanksa: Pete Andersona, Billy Tayloru, Charlesa Mc Gonogilla i Thomasa Lloydu, koji su ispitali put preko ledenjaka Muldrow. Dvojica od njih probila su se još tri godine ranije do nižeg sjevernog vrha.

Zatim je jedna ekspedicija uspjela da dostigne vrh Mc Kinleya godine 1932., a tu je ekspediciju organizirao Harry Liek, nadzornik Mc Kinley-Nacionalnog parka — rezervata. Sa još trojicom američkih alpinista Liek je uspio da se popne na sjeverni i na južni vrh Mc Kinleya.

Od mnogih ekspedicija na Mc Kinley, nisu uspjele i dvije dobro opremljene. Parker i Brown počeli su pripremama za osvajanje vrha još g. 1910. i veoma se ozbiljno spremali. Ljeti 1912. g. krenuli su na svoj veliki potvrat i doprli, već sasvim iznemogli, do pod sam vrh. Ovdje ih je zahvatila strašna oluja i tako su morali, stotinjak metara pred ciljem, odustati i priznati poraz.

G. 1932., otpriklje u isto vrijeme kada i Liekova ekspedicija, krenuli su prema vrhu Mc Kinleya Allen Carpe i Theodor Koven. Pošli su do onda jedino poznatim prolaznim putem preko ledenjaka Muldrow. Na gornjem dijelu ledenjaka zatekla ih je oluja i nestali su u strašnim njegovim pukotinama zauvijek.

Iako je vrh Mc Kinleya osvojen svega dva puta, prilazi do njega pročuvani su bezbroj puta. Punih dvadeset godina gorostasni je vrhunac bio glavna atrakcija veličanstvenog nacionalnog parka Aljaske. U travnja 1936. g. počelo se proučavanjem avionske ekspedicije na Mc Kinley.

Jedva je postojala po koja dobra fotografija tog brijege, jer se Mc Kinley veoma teško može fotografirati. Gorostas Aljaske diže se u ogromnu visinu potpuno usamljen, pa je veoma teško naći mjesto s kojeg se može obuhvatiti čitava njegova masa. Najlepše fotografije mogle bi se dobiti ili s nekog susjednog brijege, ili iz zraka. Na žalost fotografa Mc Kinley stoji u svojoj krasoti sam samcat. Jedini visoki brijeug u blizini je Mount Foraker, no on se diže nekih 25 km jugozapadno od vrška »Donalija«.

Avijatičko-fotografska ekspedicija na Mc Kinley

Donosimo ovdje opis avijatičke ekspedicije na Mc Kinley iz »Nacionalnog geografskog magazina«. Cpis je interesahtan iz dva razloga: jedno zbog toga, što su ekspedicije te vrste nešto naročito i rijetko su opisane, a drugo, jer je i cilj ekspedicije — veličanstveni gigant Aljaske — sam po sebi nešto naročito.

Možda bi netko pretpostavlja da avijatička ekspedicija u svrhu fotografiranja nekog brijege ne treba dugotrajnih i pomnih priprema — barem ni izdaleka onoliko, koliko treba za ekspediciju »suhim putem«. Pa ipak za nekoliko sati leta oko Mc Kinleya i preko njega spremali su se mjesecima. Ekspedicija je letjela monoplanom Lockheed Electra, a snimalo se velikom Fairchild K-6 avionaškom kamerom.

Baza operacija nalazila se u Fairbanksu koji leži nekih 270 km od vrha Mc Kinleya. U letu su sudjelovala petorica ljudi: pilot, S. E. Robbins, fotograf i voda ekspedicije Bradford Washburn, njegov pomoćnik A. Lincoln Washburn i Robert Gleason, radiooperater. Dan poleta bio je određen za 12. srpnja u jutro.

Evo opisa, što ga je dao vođa ekspedicije, Bradford Washburn.

Odličan polet

Jutro 12. srpnja svanulo je veoma lijepo — prema jugozapadu nalazilo se nekoliko niških oblacičnih skupina na visini između 2000 i 2500 metara. Mi smo živo željeli snimiti vrh Mc Kinleya, kako se diže iznad mora niskih oblaka. Takva situacija biva ljeti veoma često.

Nazvali smo telefonom Savage River Camp u Mc Kinley — Nacionalnom parku i tako saznali, da je ondje maglovito i kišno. Da još bolje utvrdimo okolnosti na gornjem dijelu gorja, izvršili smo u našem Fairchild monoplano let nad Fairbanksom u visini od preko 3000 metara. Doklegod je oko sizalo, svuda se sterala srebrnasta magla prema jugozapadu. Kad smo bili na visini od blizu 3000 metara, pokazao se Mc Kinley nekih 260 km daleko od nas. Polako se uzdizao na dalekom horizontu prokrčivši si put između dva debela kišna oblaka. Kad smo se popeli na visinu od preko 3000 metara, vrh se video jasno: dizao se iznad oblacičnih naslaga prema tamnoplavom nebnu.

Odmah smo poslali radiogram na aerodrom, da počnu s ugrijavanjem »Electre«, onda smo se u strmim spiralama spustili prema zemlji. Aterirali smo nešto poslije 10 sati izjutra. U 11 sati i 10 minuta potpuno je spremljen pribor za kisik i fotografiska kamera, motori su ugrijani i Robbins je odlično uzelio.

Oblaci su se raspršavali iznad nas, kad smo ostavljali Fairbanks. I sunce je jako grijalo. Svoju smo krznenu odjeću ostavili na jednom praznom stolcu aviona i naumili smo, da je obučemo tek kada bude zrak dovoljno hladan. Vrata kabine izvedena su i ostavljena u Fairbanksu. Voda ekspedicije (i fotograf) svezan je snažnim užetom oko grudi, tako da pri fotografiranju, kad se nagnuo kroz otvor, nije mogao ispasti.

Nakon uzleta avijon se penja uvis polagano i uporno, otprilike sto metara u minuti. Uzeo je onda pravac ravno prema Mt Mc Kinleyu, koji se nalazio daleko naprijed, sasvim sakriven iza tmastih, crnih oblaka. Petnaest minuta nakon uzleta pretvorio se isprekidani pokrovac nad avijonom u kom-paktan, gusti strop. Desetak minuta sve je bilo sivo, a onda je sunce počelo žariti kroz sve tanju maglu. U 11 sati i 40 min. avijon se iz oblaka već sasvim uspeo nad magleno more, koje se nalazio na visini od oko dvije i po tisuće metara. Daleko na istoku pojavio se iz oblaka bijeli otok; bio je to vrh Mt Hayesa, nekih sto sedamdeset kilometara daleko. Ravno sprijeda oko sto trideset kilometara u smjeru aviona dizao se Mc Kinley. Njegovo se masivno tijelo dizalo nekih 4000 m iznad oblaka, iz kojih je avion upravo izšao. Iz te udaljenosti ima brijej jednako impresivan izgled kao Rainier iz doline Paradiso ili Mont Blanc iz Chamonixa. Kad smo, međutim, došli bliže i letjeli oko Mc Kinleya, nije nas se toliko doimala njegova ljepota, koliko njegova kolosalna veličina. Strahoviti bezdani, koji se spuštaju s vrha gotovo na sve strane, nijemo pokazuju, zašto još nitko nije uspio da se na nj uspne, osim sa sjeveroistoka. Svaku stranu vrha, osim one koja se u kaskadama spušta prema ledenjaku Muldrow, čuva gotovo sasvim okomita stijena iz kamena ili leda. Južna stijena, koja se ruši na ledenjak Ruth, najvrletnija je; ona se ruši u čitavom nizu hridi i vododerina, preko kojih metu lavine, na gotovo ravni ledenjak nekih 3.500 m duboko.

Što se tiče veličine, najjače se čovjeka doima silna sjeverozapadna stijena. Od sjevernog vrha ta se strana Mc Kinleya ruši u strahovitoj padini svjetlućavog leda i kamena, stvarajući golemu neprekinitu hrid, preko 5000 metara duboko, na ravnici rijeke Kantišne. Ovo je najviša okomita stijena na svijetu, koja se diže uvis sa ravne površine, a za polovicu je viša od najviše stijene na Mount Everestu.

Kad smo se približili Mc Kinleyu, digli smo se na 5000 metara visine, priredili sprave za kisik i onda poslali naš redovni izvještaj o visini i poziciji u Fairbanks. Zatim smo malo izravnali naš pravac prema zapadu, tako da smo sad letjeli paralelno sa sjevernom stjenom gorja. Robbins je najprije obletio oko Mc Kinleya i Forakeru, držeći se neprestano na visini od oko 5000 m. Letio je pri tom u razmaku od 17–18 km od velikih vrhunaca, tako da smo mogli obuhvatiti čitavu njegovu masu u našim fotografijama. Onda smo prešli iznad ledenjaka Muldrow i počeli se polako penjati u veću visinu.

Gleason je neprestano držao radio-vezu sa Fairbanksom, a Lincoln je bio grozničavo zabavljen time, da naše dvije male filmske kamere tipa de Vry napuni svježim filmovima. On i ja imali smo na raspolažanju naročite sprave za kisik, jer nas je jako umarao posao s kamerama. Robbins i Gleason dijelili su jedan cilindar kisika, uzimajući uzdiseye naizmjence i u čestim razmacima.

Kad smo zaokružili zapadne stijene i počeli po drugi puta oblijetati planinu, bili smo već na pet i po tisuću metara visine. Načinili smo veliku spiralu oko vrha, otprilike dvije milje daleko od gigantskog masiva. Sa sjeverne i istočne strane vrh je posve bijel od vječnog snijega i leda, tako da se hridi vide 300—400 metara niže. Sa juga i zapada samo ima snježnu kapu najviši šiljak. Odmah ispod vrha strašne okomite stijene, izrovane i pometane od lavina, ruše se gotovo okomito 3000 metara duboko na ledenjak Ruth i Tokichitna.

U 12 sati i 45 minuta dostigli smo visinu od 6700 metara — bili smo jedva nešto više od šiljka južnog vrha. Bio je to već naš treći obilazak oko vrha i ovog smo puta letjeli jedva kilometar i po od južnog, a ravno iznad sjevernog vrha. Vjetar se gotovo nije osjećao, kad smo se približili vrhu da ga možemo iz što veće blizine fotografirati, a da opet budemo sigurni. Ta potpuna tišina bila je našom srećom. Takav blizi let bio bi nemoguć pri sjeveroistočnjaku, koji na tim visinama redovito puše preko čitavog sjevernog dijela kopna Sjeverne Amerike.

Načinili smo nekoliko ultracrvnih fotografija vrhunca i onda se počeli spuštati u pravcu Fairbanksa. Putem radija saznali smo, da se nebo nad Fairbanksom počelo naglo naoblacićati, ali da je donja razina oblaka još uvijek oko 2000 metara visoko. Oko 2,15 zaokružili smo iznad aerodroma u Fairbanksu i uletjeli u vjetar da bi se mogli spustiti. Naš prvi let nad Mc Kinleyem je bio dovršen.

Taj prvi let dao je odlično osjenčane i osvijetljene fotografije istočne i zapadne strane Mc Kinleya. Međutim fotografije sjeverne strane bile su s obzirom na doba dana uzete izravno prema svjetlu, tako da su nedostajali detalji u sjeni, dok fotografije južne strane uopće nisu imale sjenu. Da bi se dobila kompletanija serija fotografija, bilo je potrebno izvršiti još jedan let i to ili rano u jutro ili kasno popodne.

13., 14. i 15. srpnja bilo je u Fairbanksu veoma oblačno, dok je iznad Aljaskog gorja bjesnjala bura. Ipak 15. uvečer primili smo radiograme iz nekoliko gradova u sjevernoj Aljaski, da se lijepo vrijeme vraća. Prijе nego smo legli na počinak, natovarili smo na »Elektru« kamere, odijelo, filmove i sprave za kisik. Napunili smo kisikom tankove, sve u nadi, da ćemo drugoga jutra biti bolje sreće.

Jutro 16.-og bilo je prekrasno i sasvim vedro. Uzletjeli smo u 9.30 sati i ponovno letjeli tri i po sata nad planinom. Imali smo vanredne uvjete za osvjetljenje, tako da smo dobili baš one fotografije koje smo željeli.

U pogledu vremena imali smo fenomenalnu sreću, jer je jutro 17.-og bilo divno vedro, a pri svanuću nije na nebū bilo ni oblačka. Mi smo dovršili naš posljednji od triju letova rano izjutra. Letjeli smo oko 3 sata u sjeveroistočnom pravcu, da načinimo ultracrvne fotografije Aljaskog gorja iz velike udaljenosti. Dim šumskih požara, koji se dizao uviš u tankim stupovima baš u času, kad su sunčani zraci zagrijali atmosferu iznad površine zemlje, razbio je naše nade da bi gorje mogli fotografirati na daljinu od najmanje 500 km, iz doline rijeke Porcupine.

Uspjelo nam ipak da učinimo snimku, koja jasno pokazuje vrhunac Mc Kinleya iz daljnje od 500 km ravno iznad Fort Yukona, te da masiv vrhunca izviruje iza naslage dima, koji se diže. Još dvije fotografije snimljene su iz doline rijeke Chatenika i prikazuju Mc Kinley i Foraker sa centralnom aljaskom ravnicom na udaljenosti od 400—320 km. Sve fotografije na tom posljednjem letu snimljene su ultracrvnim zrakama. Upotrebljen je pritom specijalno obrađen osjetljivi ultracrvni film i crveni filter.

18. srpnja završila je zračna ekspedicija na Mc Kinley svoj posao. Svršili smo ga uspješno za četvrtinu vremena, koje smo smatrali da će biti potrebno. Ljeto 1936. ostat će zbog svog divnog vremena još dugo u uspomeni stanovnika Aljaske. Mnogo i mnogo godina nije ljeto na sjeveru američkog kopna bilo tako vedro i sunčano.

VIJESTI

PLANINARSKA TITOVA ŠTAFETA

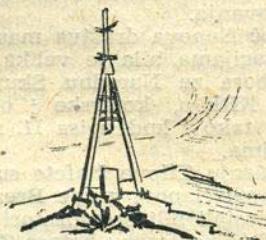
stigla je 23. III. o. g. u 17 sati u Zagreb. Već poslije četiri sata po-podne vrvio je trg Republike građanima, koji su došli da dočekaju štafetu. Vrlo ukusno uređena tribina naročito je privlačila pozornost prolaznika velikom maketom Jugoslavije, na kojoj su reljefno istaknute naše najviše planine od Triglava preko Medvednice, Velebita, Prenja, Durmitora, Šare i Kopaonika do Beograda, vezane crvenom vrpcom smjera štafete. Pokraj šatora i planinarskih pomagala nalazila se logorska vatra iznad koje se ističe portret Maršala Tita. Par minuta poslije 17 sati čuli su se iz Jurišiceve ulice zvukovi glazbe, koja je stupala na čelu povorkе od oko 150 planinara i planinarki, sa planinarima-pionirima II. muške gimnazije, učesnika u prijenosu štafetne palice od Podsu-seda preko Medvednice u Zagreb. Na tribini je predao štafetu alpinista Dušan Krotin predsjedniku Planinarskog saveza Hrvatske Bošku Ivanoviću, koji je učesnike pozdravio toplim riječima i pročitao pismo drugu Maršalu u kojem se, između ostalog, kaže:

»Prolazeći tragovima nebrojenih partizanskih odreda i brigada, nebrojenih teških oružanih okršaja i pobjeda nad okupatorom i njegovim domaćim slugama i izdajicama našeg naroda, mi ne želimo obnoviti samo sjećanje na slavnu prošlost, nego i time dokazati, da ćemo ići sigurno i nepokolebljivo stazama, koje su naši prethodnici svojom borbom i krvljvu utri pod Tvojim rukovodstvom. Dajući svoj udio u vanarmijskom vojnomy odgoju naših naraštaja u službi naše socijalističke domovine, obećajemo Ti, da ćemo učiniti sve, da naši članovi bezgranično zavole svoju zemlju, da ćemo planinarskim vještinama sposobiti što više stručnih planinara, kako bi ih ne samo ojačali za uspješan rad na radnim mjestima, već i za odbranu svoje domovine.«

Zatim su štafetu pozdravili, u ime Gradske fronte drug Ivica Kranjelić i u ime Planinarskog saveza Jugoslavije drug Dimitrije Dedakin.

Štafetu su čuvali naizmjence članovi Izvršnog odbora Planinarskog saveza Hrvatske do 18,30 sati, kad je štafeta proslijedila svoj put prema Karlovcu, Ogulinu, Kleku, Senju, Velebitu, preko kojeg će se prebaciti u Gospić, a zatim krenuti preko Gračaca, Knina i Vrlike na najviši vrh naše Republike, Troglav u Dinari. Na ovom će vrhu preuzeti štafetu planinari Bosne i Hercegovine. Naši planinari preuzeли su štafetu od planinara Slovenije u selu Gaju u Žumberku, odakle su je prenosili kroz Samoborsko gorje članovi planinarskih društava Samobor i »Željezničar« iz Zagreba.

Detaljni opis Štafete od Triglava do Kopaonika dati ćemo u broju 5 (svibanj) »Naših planina«.

GODINU DANA RADA PLANINARSKOG DRUŠTVA »PRIGORAC« KOTARA ZAGREB

Malo tko od zagrebačkih planinara, a još manje planinari iz ostalih krajeva NRH-e znaju za PD »Prigorac« kotara Zagreb, koje postoji već godinu dana.

Društvo je osnovano na inicijativu drugova Franje Fučeka i Ivana Mlinarića. Oko ovih drugova za kratko vrijeme okupio se mali, ali čvrst kolektiv, uglavnom službenika N. O. K-a Zagreb. Novom društvu priključila se i planinarska grupa Poljoprivrednog tehnikuma Brezovica, koja je prije bila u sklopu PD »Zagreb«. Do kraja godine društvo je okupilo 173 člana, od kojih na grupu Brezovica otpada 51.

Iako brojčano malo, ali zato s velikim poletom, društvo je u svemu ispunilo godišnji plan, o čemu nam

govore brojni grupni i pojedinačni izleti, od kojih se ističu izleti na Klek, Kalnik, Plitvička jezera, Ravnu Goru, Petehovce, Celjsku koču, Papuk, Rog, Gorjance, Sljeme, te 12-dnevni izlet dvojice daka iz Brezovice po Julijskim Alpama. Vrijedno je spomenuti zajednički izlet članova društva sa članovima S. R. Z. »Josip Grandja« iz Šašinovca — na Plitvička jezera. Na taj način bilo je omogućeno zadružarima da upoznaju ljepote naše domovine, a osim toga tu se je manifestirala veza između grada i sela.

Dan Ustanka NRH-e planinari »Prigorca« proslavili su u Vidovcu, ustaničkom selu kotara Zagreb.

U zajednici sa Savezom boraca organiziran je Partizanski marš u Kašinu i Pušću, u kojima su vodiči bili članovi »Prigorca«.

Na kulturno-prosvjetnom polju također se je radilo, ali tu nešto manje; zidne novine su izlazile povremeno, prikazana su 2 planinarska dokumentarna filma, te su održana 2 predavanja.

Pomoć članova društva masovnim organizacijama bila je velika, kako kod izbora za Narodnu Skupštinu, Sabor NRH-e, kotarske i oblasne odbore, tako i kod upisa II. narodnog zajma.

U nošenju Titove štafete sudjelovali su svi članovi grupe Brezovica, dok su ostali bili organizatori nošenja štafete na terenu kotara Zagreb.

Na proljetnom i jesenjem crossu sudjelovala je većina članova.

Zalaganjem upravnog odbora na čelu sa drugom Mlinarićem, od Izvršnog odbora kotara Zagreb dodijeljena je »Prigorcu« kuća u Vugrovcu, koja je prije bila vlasništvo Kaptola. Kuća će, čim se izvrše manji unutrašnji popravci, biti osposobljena za planinarsku kuću, te će time planinari Zagreba dobiti još jednu kuću na Medvednici i to na istočnom dijelu, koji je dosada bio gotovo nepoznat zagrebačkim planinarama.

Dne 29. prosinca 1950. održana je godišnja skupština društva, kojoj je prisustvovao kao izaslanik Planinarskog saveza Hrvatske drug Slavko Brezovečki. Toga dana pretresen je rad društva u protekloj godini i donesen su zaključci, kako da se isti poboljša. Za uspješan rad garantira u prvom redu novoizabrano rukovodstvo, koje će i dalje voditi svoje društvo tako, da bi postigli što bolje

uspjehe i time odgojili svoje članove kao zdrave i odvažne ljudi, koji će s pravom nositi ime planinara Jugoslavije.

Zdravko Cvek

PLENUM PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

održan je na Sljemenu kod Zagreba dne 24. i 25. ožujka o. g. Na plenumu su doneseni važni zaključci u vezi sa vanarmijskim vojnim odgojem planinara, masovnošću i radom sa omladinom i pionirima, u vezi s objektima i sakupljanjem ljekovitog bilja.

Zaključke sa komentarom donijeti ćemo u slijedećem broju.

SUVREMENA SREDSTVA ORGANIZACIJA ZA SPASAVANJE U ALPAMA

Vremenske prilike zimske sezone 1950./51. pokazale su neobično čudljivu narav. Dok su neki krajevi, kao najveći dio Jugoslavije, uživali umjerene temperature blage zime, u drugima je studen iskalila svoj bijes, te je u Sjedinjenim Američkim Državama preko dvije stotine osoba ubila svojim ledenim dahom. No najviše je smrt kosila u alpskim predjelima Francuske, Italije, Svicareske i Austrije, gdje su, kao i u našim Alpama, naglo pale velike količine snijega. Lavina za lavinom survala se s ledenih visina i sjurila na domove dolinskih stanovnika. Snježni pokrivač nevino bijele boje donio je najčerniju smrt stotinama ljudskih bića. Akcije za spasavanje unesrećenih, ma koliko su brzo organizirane, pokazale su se još uvjek presporima za ovakve slučajevе masovne pogibije. Ovom prilikom bilo je bezbroj slučajeva divnog požrtvovanja pojedinaca i skupina, koje su pohrlike, da spasu svoju ljudsku braću. Istodobno mobilizirana su i sva pomoćna sredstva, te je to bila je-

dinstvena smotra izuma i pomagala, koje je stvorio čovjek, da bi pomogao svom suvrsnjaku u nevolji.

Danas su alpinske zone pod stalnim nadzorom. Brojne organizacije vodiča, postaje za spasavanje i zrakoplovni bđiju nad sigurnošću turista. Svaka nesreća, bila ona zemaljska ili zrakoplovna, brzo se otkrije i još brže se pristupa akciji spasavanja. Brzina i savršenstvo spasavalačke organizacije su takve, da se spasenje danas smatra gotovo potpuno sigurnim, ukoliko žrtva nije podlegla već pri samoj nesreći. Ne služi zrakoplov samo za ustanovljivanje mjesta nesreće, već se zrakoplovom do prema hrana i opremu, čak štaviše, postoji međunarodna zrakoplovna organizacija za spasavanje u Alpama. Ova organizacija izvježbala je posebnu ekipu, koja može svoje djelovanje provesti u svakoj prilici. Nakon što je ustanovljeno mjesto nesreće — često i pod vrlo opasnim okolnostima »slijepog letenja« u gustoj magli — nastupa čas još opasnijeg čina: ekipa za spasavanje skače padobranima na mjesto unesrećenja. Kolikogod je riskantan ljet kroz oblake između ledenih stijenjaka strmih vrhunaca, još veća opasnost vreba na hrabre padobrance-alpiniste. Treba sretno doseći neprohodne klisure, prikupiti sve članove ekipe i svu pomoćnu opremu, te krenuti k žrtvi, za koju je svaki čas dragocjen. Ovakva ekipa je opskrbljena specijalnim sredstvima za prijenos ranjenika, koja sredstva moraju biti lagana, spretna i sklopljiva. Najobičnija nosila sastoje se od prikladnog platna, te se pomoću planinarskih štapova razapne nad skijama, koje čine sastavni dio osobne opreme svakog člana spasavalačke ekipe. Ova se nosila naslone na ramena spasavalaca, a ukoliko prilike dozvoljavaju, mogu se spuštati na skijama. U tom slučaju montiraju se na skije pomoćne sklizaljke, tako da tijelo unesrećenoga ne dodiruje tlo. Pomoću njih može se udesiti i položaj tijela unesrećenog, da se po potrebi dobije što vodoravniji položaj. Rad ovakve ekipe se danas ne bi mogao zamisliti bez specijalne malene radio-stanice, koja se spušta iz aviona s ostalom opremom. Kako bi pomoćne akcije u Alpama bile što uspješnije, radi se na tome, da svi planinarski domovi i skloništa, pa i ona najviša, dobiju telefonsku vezu. Da-

kako da efikasnost ove veze zavisi od ispravnosti vodova, koja je često ugrožena od oborina i lavina. Valjalo bi stoga, bar najvažnije domove i skloništa opskrbiti malim i vrlo laganim radio-telefonskim stanicama, koje se proizvode u Engleskoj. Ove su stanice tako prikladno izrađene, da se već od prošle godine uvode na sve, pa i najmanje engleske ribarske brodove; njihova pomoć bila bi dragocjena, i u Alpama.

Članovi spasavalačkih ekipa, velikim dijelom profesionalni alpinisti i vodiči, provode čitav svoj život u planini, gdje je on nerijetko izložen smrtnoj opasnosti. Ovi »kraljevi Alpa« žive jednostavno, a njihovi su prihodi više nego skromni. Neki francuski alpinistički klub dao si je truda, da izračuna koliko je zaradio pojedini član njihove spasavalačke ekipe kroz jednu sezonu; ustanovljeno je, da je svaki član prošle sezone zaradio prosječno nešto više od 9.000 franaka. Zaista vrlo čedan prihod, no ovi planinski junaci i ne rade u želji za dobitkom. Njih potiče u opasnom poslu želja, da pomognu bližnjemu, a uspješno spasavanje najlepša im je nagrada.

M. V.

NAŠE ŠPILJARSKE SEKCIJE

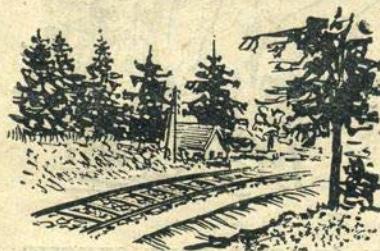
U našim planinarskim društvima imamo danas pet špiljarskih sekcija i to kod PD »Željezničar« u Zagrebu, PD Zagreb, PD u Raši, PD Rijeka i PD u Dubrovniku, a u osnivanju je i sekcija kod PD u Splitu. Do sada su najaktivnije sekcije »Željezničara« u Zagrebu i »Rudara« u Raši. Tako je sekcija u Raši istražila do sada 13 ponora, od kojih su neki duboki i preko 80 m, te jednu ponor-špilju. Sekcija je dobro opremljena, zahvaljujući upravi rudnika, koja joj ide u svemu na ruku. Sekcija »Željezničara« u Zagrebu broji danas 30

članova, pa je prošle godine istražila u 46 izleta špilje okolice Gračaca, Perušića, Metka u Lici i Fužina u Gorskem Kotaru. No glavni rad je usredotočen oko uređenja špilje Vaternice kod Zagreba, pa je samo ove godine žabilježila preko 400 efektivnih radnih sati. Vaternica je naime mnogo stradala od uništavanja nesavjesnih posjetilaca, pa je zato društvo izradilo željezna vrata i zatvorilo špilju. Sada radi sekcija na uređaju za lakše posjećivanje špilje. Kada su u Vaternici nađeni predmeti arheološke i paleontološke vrijednosti, sekcija je uvidjela potrebu, da se špilja zaštići i sačuva za daljnja istraživanja.

Sekcija je ove godine imala 12 izleta, te istražila 4 špilje okolice Studenaca u Lici.

Speleološke sekcije ostalih društava spremaju se na intenzivniji rad tokom ljeta, pa će svaka sekcija istraživati špilje i ponore svoga područja. Polje rada je veliko, jer ima još mnogo nepoznatih i neistraženih špilja. Poteškoće postoje u nedostaku specijalne opreme (nepromičiva odijela, užeta, instrumenti za mjerjenja, fotomaterijal, magnезij i t. d.), što u velike otešava uspješan rad.

V. Redenšek

RAD PLANINARSKOG DRUŠTVA «GRIČ» U MJESECU VELJACI 1951.

9. II. održan je masovni sastanak članova, na kojem su učestvovali drugovi i drugarice iz zagrebačkih trgovackih poduzeća i ustanova: »Jugopetrol«, »Merkur«, »Zagrebački Velesajam«, »Sava«, »Željpol«, »Kajsija«, »Crijevo«, »Zanap«, »Grmoščica«, »Slavonija«, »Zagrebački Magazin«, »Opće trgovacko poduzeće« i »Narodni Magazin«. Tajnik drug Huđina podnio je u svom iscrpnom izvještaju smjernice ovogodišnjeg rada

društva, kao i planirane skupne izlete. Potpredsjednik PSH i član našeg društva drug Dragutin Mlač istaknuo je potrebu pospješnog izgradivanja planinarskih domova u NR Hrvatskoj, a naročito na našoj najromantičnijoj i najčuvenijoj planini Velebit koja pruža svakom izletniku neopisive utiske i dojmove. Nakon diskusije prihvatali su prisutni članovi prijedlog druga Mlača o suradnji svih kolektiva zagrebačkih trgovackih poduzeća i ustanova za što uspješnije raspačavanje bonova namijenjenih izgradnji planinarskih objekata, domova, noćista i skloništa, koje bonove izdaje Planinarski savez Hrvatske. Zaključeno je, da se putem društva »Grič« preuzme od Saveza takovih blokova za raspačavanje u vrijednosti od Din 800,000, od kojega je iznosa određena polovica za gradnju vlastitog društvenog planinarskog doma. Na tom sastanku prikazao je član PD »Velebit«, drug Poljak, diapositivima u svom interesantnom i duhovitom predavanju »Šar planinu« u Makedoniji, taj jedinstveni gorski masiv bez šuma, ali pokriven nepreglednim bujnim zelenim sagovima, beskrajnim pašnjacima, korisnim za daljnje razvijanje našeg stочarstva, posebno ovčarstva.

Prva uspjela planinarska zabava — 17. veljače — tog društva, osnovanog tek prije 3 mjeseca, završila je odličnim rezultatom, te je premašila sva očekivanja, zahvaljujući agilnom zalaganju i okretnošću odборa. Kod toga neka ne ostane nezapaženo, da izvjesne organizacije i ustanove, koje raspolažu sa odgovarajućom dvoranom za masovne priredbe, uzimaju za jednokratno noćno iznajmljivanje prostorije po nekoliko hiljada dinara, što po našem mišljenju nikako nije u skladu sa zadacima i svrhom, sa kojom sportska i fiskulturna udruženja razvijaju svoju važnu i rodoljubnu djelatnost.

U nedjelju 25. II. 1951. izvršen je Partizanski marš 32 člana društva, pod vodstvom druga Mlača, od kojih je učesnika bio pretežni broj iz poduzeća »Zanap«, a pojedinačni od poduzeća »Zagrebački Magazin«, »Slavonije« i »Narodnog Magazina«; oni su unatoč jakim kišama i nevremenu ostvarili postavljeni zadatuk u smjeru Šestina, Kraljičinog zdenca, a jedna grupa do Tomislavovog doma.

R. K.